

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 1999-2000

14 juni 2000

VOORSTEL VAN DECREET

– van de heer Guy Swennen c.s. –

houdende wijziging van het decreet van 27 juni 1990 houdende oprichting van een Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap, met het oog op het invoeren van het persoonlijke-assistentiebudget

VERSLAG

**namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen
uitgebracht door mevrouw Sonja Becq**

BIJLAGE

Samenstelling van de commissie :

Voorzitter : mevrouw Patricia Ceysens.

Vaste leden :

mevrouw Sonja Becq, mevrouw Trees Merckx-Van Goey, mevrouw Riet Van Cleuvenbergen, mevrouw Ingrid van Kessel ;

mevrouw Patricia Ceysens, mevrouw Claudine De Schepper, de heren Jacques Devolder, Koen Helsen ;

mevrouw Niki De Gryze, mevrouw Marijke Dillen, de heer Felix Strackx ;

de heren Guy Swennen, Jan Van Duppen ;

mevrouw Ria Van Den Heuvel ;

mevrouw Simonne Janssens-Vanoppen.

Plaatsvervangers :

mevrouw Gisèle Gardeyn-Debever, mevrouw Veerle Heeren, de heren Jan Laurys, Luc Martens ;

de heren Frans De Cock, Freddy Feytons, André Moreau, Cis Schepens ;

de heren Wilfried Aers, Julien Librecht, mevrouw Marleen Van den Eynde ;

de heren Patrick Hostekint, Jacky Maes ;

mevrouw Ann De Martelaer ;

mevrouw Margriet Hermans.

Zie :

283 (1999-2000)

- Nr. 1 : Voorstel van decreet
- Nr. 2 : Amendementen
- Nr. 3 : Verslag

INHOUD

Blz.

Hoorzitting op 22 april 1998 met :	4
1.1. Uiteenzettingen door mevrouw Marleen Durnez, voorzitter VFSIPH, de heer Guy Abrahams, ondervoorzitter VFSIPH, de heer Jean Paul Meirens, ondervoorzitter VFSIPH, de heer Laurent Bursens, leidend ambtenaar VFSIPH	4
1.2. Bespreking	6
2.1. Uiteenzetting door de heer Damien Kinds, voorzitter Independent Living Vlaanderen, gebruikersorganisatie	10
2.2. Bespreking	11
3.1. Uiteenzetting door de heer Eddy Denaeyer, persoon met een fysieke handicap	11
3.2. Uiteenzetting door mevrouw Annick De Langhe, persoon met een fysieke handicap, deelnemer experiment (video)	13
3.3. Bespreking	14
3.4. Uiteenzetting door de de heer Jos Huys, persoon met een fysieke handicap, deelnemer experiment .	15
3.5. Bespreking	16
Hoorzitting op 25 juni 1998 met :	17
1.1. Uiteenzetting door professor Jef Breda (UFSIA-UA), voorzitter onderzoeksgroep Welzijn en de Verzorgingsstaat, promotor van het wetenschappelijk onderzoek 'Evaluatie van het experiment Persoonsgebonden Assistentiebudget'	17
1.2. Bespreking	20
2.1. Uiteenzetting door mevrouw Lia Hermans, directeur Eigen Thuis Grimbergen	21
2.2. Bespreking	22
3.1. Uiteenzetting door de heer Jackie Claeys, coördinator Focus-Gent	23
3.2. Bespreking	24
4.1. Uiteenzetting door mevrouw Marie Cecile Bogaert, voorzitter Vlaamse Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten (VVHVG), en de heer Etienne Buysse, algemeen secretaris VVHVG	24
4.2. Bespreking	27
5.1. Uiteenzetting door mevrouw Lieve Van Steenberghe, penningmeesteres Onze Nieuwe Toekomst, en de heer Danny Vandepierre, ondervoorzitter Onze Nieuwe Toekomst	28
5.2. Bespreking	29
6.1. Uiteenzetting door de heer Pierre Breyne, algemeen directeur Dominiek Savio Instituut Gits, Verbond van Voorzieningen voor Jeugd- en Gehandicaptenzorg (VVJG)	30
6.2. Bespreking	30

DAMES EN HEREN,

De Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin organiseerde een eerste hoorzitting op 22 april 1998 over het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet van 28 juni 1990 houdende oprichting van een Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap, tot invoering van de persoonlijke assistentie (*Parl. St.* VI. P. 1995-96, nr. 236). Een tweede hoorzitting had plaats op 25 juni 1998.

HOORZITTING OP 22 APRIL 1998

1.1. Uiteenzettingen door mevrouw Marleen Durnez, voorzitter VFSIPH, de heer Guy Abrahams, onder-voorzitter VFSIPH, de heer Jean Paul Meirens, ondervoorzitter VFSIPH, de heer Laurent Bursens, leidend ambtenaar VFSIPH

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Vandaag houden we een hoorzitting naar aanleiding van het voorstel van decreet van de heer Swennen over het persoonsgebonden assistentiebudget (PAB). We hebben eerder al, op 5 december van vorig jaar, een werkbezoek in België en Nederland georganiseerd naar aanleiding van hetzelfde voorstel van decreet.

Mevrouw Marleen Durnez, voorzitter van het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap : De belangrijkste doelstelling van ons beleidsplan is zorg op maat te organiseren. Dit houdt in dat de persoon met een handicap zelf bepaalt welke begeleiding hij nodig heeft. Het aanbod van zorgen hoort zich daaraan aan te passen. Tijdens het afgelopen jaar hebben we daaraan op twee manieren gewerkt. Enerzijds werd door een aantal recente besluiten de georganiseerde aanpak flexibeler en anderzijds door het PAB. Dit laatste is het voorbeeld bij uitstek van zorg op maat.

De besluiten over het PAB hebben lang op zich laten wachten, tot in 1995-1996. Tijdens de vorige zomer zijn we na overleg met de minister uiteindelijk van start gegaan met een beperkt experiment. Het experiment wordt van nabij opgevolgd onder leiding van professor Breda van de UFSIA, omdat het hier een complexe problematiek betreft. Hoe is de relatie tussen de persoon met een handicap, die eigenlijk als werkgever optreedt, en de persoon die assistentie verleent ? Wat zijn de fiscale consequenties ? Hoe kunnen we vermijden dat het budget fiscaal als een inkomen wordt beschouwd ? Hoe garanderen we dat het budget gaat naar diegenen die er nood aan hebben ? Hoe garanderen we dat het budget goed gebruikt wordt en hoe vermijden we dubbel gebruik ?

Van bij het begin dromen wij eigenlijk van een groter experiment, want uiteindelijk nemen er nu maar 15 personen aan deel. Hoewel de eindevaluatie nog moet gebeuren, zijn een aantal zaken nu al duidelijk. Zowel de minister als de raad van bestuur van het Vlaams Fonds zijn ervan overtuigd dat het PAB belangrijk is. Het experiment kan ook niet zomaar worden stopgezet en bijgevolg hebben we in onze begroting voor continuïteit gezorgd.

Het ligt bovendien in onze bedoeling om dit experiment uit te breiden. Nu werken we enkel met mensen met een fysieke handicap, en zowel de raad van bestuur als de minister willen ook expertise opbouwen om mensen met een mentale handicap in het systeem van het PAB op te nemen. We willen dit experiment in verschillende fases systematiseren. Dat moet in fases gebeuren, omdat er heel veel bij komt kijken. Dit is de huidige situatie en de richting die de raad van bestuur en de minister willen volgen.

De heer Guy Abrahams, ondervoorzitter VFSIPH : Ik ben het eens met de toespraak van onze voorzitter, maar ik wil van de gelegenheid gebruik maken om als vertegenwoordiger van het VFSIPH kritische opmerkingen te maken voor de parlementsleden. Ik wil ook een aantal accenten leggen met betrekking tot het feit dat de regelgeving in fases tot stand zou komen. Het stoort me ontzettend dat het dossier met zo'n slakkengang vordert. Ik heb zelden een dossier gekend dat zo een moeizaam verloop heeft. Het is toch evident dat mensen met een handicap hun budget zelf beheren. Dat dit zo traag wordt aangepakt, levert het bewijs dat Vlamingen graag betuttelen. We zeggen wel dat we werk willen maken van emancipatie, maar zetten dit niet in de praktijk om.

Het experiment waarvoor amper 15 miljoen frank werd uitgetrokken, verdient volgens mij amper deze benaming. We weten allemaal dat het drie jaar geleden tot stand is gekomen uit electorale overwegingen. Drie jaar later weten we wat men in Nederland en de Scandinavische landen al lang weet, namelijk dat mensen met een handicap in staat zijn om hun budget zelf te beheren.

Het voorstel van de heer Swennen is goed en het heeft in elk geval de verdienste dat daardoor het PAB op de agenda van het Vlaams Parlement staat. Ik vind het belangrijk dat de Vlaamse parlementsleden zich resoluut uitspreken voor deze zuivere zorgvorm en dat ze deze uitspraak verzilveren in de begroting voor 1999. Volgens mij wordt te weinig aandacht besteed aan het feit dat van de 22 miljard frank die Vlaanderen besteedt aan de opvang van mensen met een handicap slechts 1 percent, of als men zeer ruim rekent, 2 percent wordt besteed aan de zorg voor mensen met een louter fysieke handicap. Ik vind dat er meer evenwicht nodig is tussen de twee categorieën.

Ik ben van mening dat men zeker in de eerste fase het persoonsgebonden assistentiebudget dient te beperken tot mensen met een lichamelijke handicap. De oplossing dient prioritair geboden te worden aan de meest dringende vraag. Personen met een handicap zijn reeds vaker het slachtoffer geworden van minder precare vragen.

Het persoonsgebonden assistentiebudget heeft niets te maken met de federale uitkeringen. Ik denk hierbij in het bijzonder aan de integratietegemoetkoming die door een handigheidje van de toenmalige staatssecretaris werd opgedeeld in twee delen : een inkomensvervangend deel, en een integratietegemoetkoming. Om de groei van de doelgroep – onder meer door de veroudering van de bevolking – te compenseren, werd deze tweede tegemoetkoming niet meer, of slechts deels, uitgekeerd aan mensen die verbleven in instellingen. Wij dringen erop aan dat het PAB niet gezien wordt als uitkering die een inkomen vervangt, maar als een vorm van assistentie aan personen.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Dat zou u dan beter in de federale Kamer of Senaat vertellen. De bevoegdheid van het Vlaams Parlement is beperkt tot de bijstand aan personen.

De heer Guy Abrahams : Ik ben me daarvan bewust : ik pleit er juist voor dat er geen enkel verband zou bestaan met uitkeringen door de federale overheid.

Van de 700 mensen met een fysieke handicap die wij hadden aangeschreven voor het experiment, hebben slechts 80 personen gereageerd. Het gaat bij deze nieuwe zorgvorm dus niet over grote getallen, maar om een principiële vorm van respect.

Ik wil er nog op aandringen dat de personen die nu al meewerken in het experiment de zorg zouden kunnen behouden en dat er dan vanaf 1999 geleidelijk een uitbreiding van de middelen zou komen.

Nog dit jaar moet het VFSIPH de nodige regels opstellen en in de begroting voor 1999 moeten er middelen worden uitgetrokken, want dat laat toe tot een erkenning te komen van deze meest geïntegreerde zorgvorm.

De heer Jean-Paul Meirens, ondervoorzitter VFSIPH : Ik sluit me aan bij de vorige sprekers, maar ik wil nog even enkele accenten leggen in naam van mijn vereniging. Het was van in het begin onze bedoeling om het experiment niet te beperken tot personen met een fysieke handicap. Daarom zonden wij ook een persoon met een andere dan fysieke handicap naar de stuurgroep. Anderzijds beamen we dat het experiment niet mocht bezoedeld worden door het meteen al op te splitsen naar verschillende doelgroepen. Wij staan dus achter het experiment, maar wij zouden de doelgroep van het systeem graag uitgebreid zien. Wij zijn het er niet mee eens dat men het PAB zou koppelen aan federale tegemoetkomingen. Het gaat om iets totaal anders. Het PAB dient voor de terugbetaling achteraf van kosten die voortvloeien uit de moeilijkheden die samenhangen met de handicap. Het gaat dus niet om een inkomen. Die discussie moet naar mijn mening zelfs helemaal niet gevoerd worden.

Men kan zich afvragen of het PAB met een decreet moet geregeld worden. Als men de voorkeur geeft aan een nieuw decreet, vraag ik me af of het opportuun is om in het decreet al te zeer beperkingen op te nemen en op die manier bepaalde vormen van assistentie uit te sluiten waarvan nu nog weinig sprake is, maar die

in de toekomst zeer belangrijk kunnen worden. Het is beter de toepassing zo te omschrijven dat er niet telkens aanpassingen van de tekst nodig zijn.

Een moeilijke vraag is hoe de verhouding zou zijn tussen assistentie in het kader van het PAB en de dienstverlening die al bestaat. Ik begrijp dat het niet vanzelfsprekend is dat een gezins- en bejaardenhelpster ADL-assistentie zouden moeten verlenen en omgekeerd. Uit het experiment blijkt alvast dat er fiscale problemen kunnen rijzen en in elk geval moeten personen met een handicap ook kunnen genieten van de bestaande fiscale voordelen, zoals bijvoorbeeld dienstencheques.

De heer Laurent Bursens, leidend ambtenaar VFSIPH : Ik wil maar één gegeven aan de toespraken van de vorige sprekers toevoegen : het VFSIPH blijft de behoeften in kaart brengen. Zo verstuurdde wij recent nog een vragenlijst over zelfstandig wonen of focuswonen. Het gaat daar om een doelgroep die deels dezelfde is als die voor het PAB.

1.2. Bespreking

De heer Bart Vandendriessche : Ik heb begrepen dat er nog geen evaluatie gemaakt is, maar dat er wel al tussentijdse contacten geweest zijn. Is daaruit af te leiden of een combinatie mogelijk is van het systeem van PAB en een verblijf in een instelling, zoals er nu combinaties bestaan tussen PAB en gezin- en bejaardenhulp ? Zou het bijvoorbeeld mogelijk zijn op moeilijke momenten zorg te kopen in een instelling ? Is uit uw tussentijdse contacten een verschil gebleken tussen de reacties van mensen die in het systeem zijn gestapt vanuit een instelling, en zij die zelf voordien al een netwerk hadden opgebouwd ?

De heer Guy Swennen : Mevrouw Durnez heeft gesproken over een uitbreiding en een verlenging van het experiment. Denkt ze daarbij aan een verlenging met een jaar ? En in welke mate zou ze het experiment willen uitbreiden ? Zou de uitbreiding met de verstandelijk gehandicapten niet tot overbelasting leiden die de totstandkoming van een definitief systeem in de weg kan staan ? Leidt een uitbreiding van het stelsel in fasen, gecombineerd met een steeds verdere verlenging van het experiment, niet tot een overtreding van het gelijkheidsbeginsel ? De mensen in het experiment bevinden zich in wat ik bij gebrek aan een betere uitdrukking maar een bevoorrechte situatie zal noemen. Wat denkt mevrouw Durnez daarover ?

Wat is precies het standpunt van de heer Abrahams over de relatie tussen het PAB en de federale tegemoetkoming ?

De heer Meirens stelde de vraag of er wel een decreet moest komen. Voor mij is een decreet niet nodig. Deze zaken zouden ook kunnen worden geregeld door het VFSIPH binnen het kader van de huidige decreten. Het voorstel van decreet is evenwel totstandgekomen omdat de nodige initiatieven ter zake niet genomen werden. Op dit ogenblik bestaat er geen systeem. Er is enkel een experiment voor vijftien personen. De heer Meirens vroeg zich af of het opportuun is beperkingen in een decreet op te nemen. Wanneer er een systeem zou komen, dan zouden er echter geen beperkingen mogen worden opgenomen. Dat vind ik vreemd. Daarop had ik ook graag een reactie.

Mevrouw Patricia Ceysens : Ik zou willen ingaan op de vraag van de heer Swennen aan mevrouw Durnez. Als ik het goed begrepen heb, is er ooit een assistentiebudget uitgekeerd na een gerechtelijke procedure. Het systeem heeft dus bestaan, tot minister Demeester-De Meyer de reglementering wijzigde. Als we die wijzigingen ongedaan maken, wordt het PAB dus opnieuw mogelijk. Nu is er een experiment opgestart voor vijftien personen. Dit experiment zou men willen continueren en uitbreiden met verstandelijk gehandicapten. De hele situatie dreigt totaal onoverzichtelijk te worden. De heer Meirens betwijfelt ook of er een decreet nodig is. Bedoelt hij daarmee dat we gewoon naar de oude situatie moeten weerkeren ? Wat bedoelt men precies met het experiment uitbreiden ? Men kan het toch niet uitbreiden naar iedereen ? En wat dan met de kwestie van het gelijkheidsbeginsel, waarop de heer Swennen wees ?

Ik zou ook meer duidelijkheid willen over het standpunt van de heer Abrahams inzake de verhouding tussen het PAB en de federale tegemoetkomingen, die een inkomen vervangen. De heer Meirens maakte een terechte opmerking over de verhouding tussen het PAB, de assistentie bij ADL en de gezin- en bejaarden-

hulp. De problemen van de gezin- en bejaardenhulp staan binnenkort ook op de agenda van de commissie. Graag zou ik daar verder op ingaan. Uiteindelijk is het PAB maar een techniek van financiering.

De heer Jos Stassen : Volgens de sprekers is het standpunt van de federale overheid tegenover het PAB van ondergeschikt belang, zolang het maar om een experiment gaat. Toch stellen zich fundamentele fiscale problemen : moet men het PAB als een inkomen aangeven bij de belastingen ? Daarnaast stellen zich problemen inzake het arbeidsrecht : de behoeften aan zorg van personen met een handicap stroken niet altijd met de bepalingen van het arbeidsrecht. Er moet dus overlegd worden met de federale ministers van Arbeid en van Financiën. Waarom is dit nu geen probleem en wel bij de uitbreiding van het experiment ?

Wat is op technisch vlak te verkiezen, werken met een decreet of met besluiten in het kader van de huidige decreetgeving inzake het VFSIPH ? Ik denk daarbij aan de snelheid van uitvoering en aan de omvang van de doelgroep.

Hoe moeten we de verhouding met de bestaande gemeenschapsdiensten zien ? We moeten dubbele subsidiëring vermijden. Moeten we de twee systemen uit elkaar houden of moeten we ze samenbrengen onder een overkoepelend geheel ? Ten slotte vraag ik me af of er geen nood is aan een begeleidingsdienst om de mensen met persoonlijke assistentie te helpen nu ze in zekere zin werkgever worden.

Mevrouw Marleen Durnez : Eerst wil ik het hebben over de betutteling. Veel personen met een handicap ervaren de georganiseerde zorg als betuttelend. Personen met een handicap hebben zich in het verleden altijd moeten schikken in het bestaande aanbod en de bestaande mensen. Daarin is evolutie gekomen, ook binnen de voorzieningen. Er wordt meer en meer emancipatorisch gewerkt. Het PAB is een andere manier van werken waarmee we weinig ervaring hebben. De raad van bestuur van het VFSIPH vindt dit een belangrijke vorm van zorg. Het vraagt wel een grote inzet van de betrokkenen. Veel personen met een handicap zullen blijven kiezen voor het georganiseerde aanbod. We moeten daarom de twee vormen van zorg tegelijkertijd uitbouwen. Het uitbouwen van het PAB zal repercussies hebben op de behoeften aan georganiseerde zorg.

Er bestaat geen bezwaar tegen het voorstel om het PAB te combineren met de bestaande voorzieningen. Het uitgangspunt van het PAB is dat de persoon met een handicap autonoom een persoon aanstelt waarvan hij assistentie wenst. Er kunnen wel geen twee financiële stromen tegelijk op gang komen. Hierin moet een evenwicht gezocht worden. De raad van bestuur van het VFSIPH meent dat het huidige experiment vrij bescheiden van omvang is. Het moet verder uitgebreid worden. De gewenste omvang van het experiment hangt af van de beschikbare budgetten.

Het gelijkheidsbeginsel is ons uitgangspunt : iedereen heeft recht op zorg. Er bestaat echter een de facto beperking van het zorgaanbod voor bepaalde doelgroepen. Toch moeten we er naar streven om eenieder zo goed mogelijk aan zijn trekken te laten komen. De behoeften zijn immers groter dan het nochtans ruime budget.

Elk decreet schept een kader dat tot keuzes noopt. Deze zijn in dit geval bijzonder complex, omwille van de institutionele, fiscale en arbeidsrechtelijke verwevenheden en het bestaande zorgaanbod. Op het vlak van de fasegewijze uitbouw moeten we snelle en kordate, maar tegelijk weloverwogen stappen zetten naar een goede regelgeving, met het oog op een verbetering van het welzijn van de gehandicapten.

Er werd gealludeerd op een uitspraak van de beroepskamer waarin het PAB aan bepaalde personen met een handicap werd toegekend. Het Vlaams Fonds stelde echter dat dit volgens de regels niet mogelijk was. Er ontbreekt immers een reglementaire basis, zodat juridische verwarring het gevolg is.

Mevrouw Patricia Ceysens : Volgens die uitspraak was het nochtans mogelijk.

De heer Jean Paul Meirens : De persoonsgebonden assistentie wordt door het besluit inzake materiële hulp uitgesloten.

De heer Guy Abrahams : We moeten immers voorkomen dat persoonlijke assistentie als materiële hulp zou worden beschouwd.

De heer Laurent Bursens : Ik bekijk het zuiver casuïstisch. Bepaalde personen hebben het zover gekregen dat de beroepskamer ten aanzien van hun dossier een positieve uitspraak deed. Dit had echter budgettaire consequenties en was niet voorzien in het besluit over de materiële hulp.

Over de uitbouw in fasen wil ik zeggen dat de minister het experiment verder wil uitbreiden naar de mentaal gehandicapten. Op dit moment zijn we bezig met het experiment rond de fysiek gehandicapten. We gaan daaruit conclusies trekken en dat deel vervolgens eerst uitbouwen. Dit is logisch. We kunnen daarna een experiment met verstandelijk gehandicapten opzetten en later dat onderdeel eveneens verder uitbouwen. Het lijkt mij niet aangewezen om beide tegelijkertijd uit te voeren.

Verder wil ik nog stellen dat er nog geen resultaten aan de raad van bestuur zijn voorgelegd. De stuurgroep, die representatief is samengesteld, is nog bezig met de afronding. Het is voorbarig al over de resultaten uit te weiden.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Heeft u hierover cijfers ? Moeten we dit experiment bekijken als een compleet alternatief voor de totale zorgverlening of is het een evolutie naar meer zorg op maat ? Is het experiment zelf een zuiver alternatief of heeft het een gemengd karakter ? Hoeveel van de deelnemers zijn er ingestapt vanuit een instelling ?

De heer Laurent Bursens : Dat waren er twee. De overigen zijn willekeurig, ad random, uit 75 kandidaten gekozen. Het doel was wel degelijk om de totale nood aan assistentie te omvatten. We moeten op grond van dit experiment bekijken wat we gaan doen, welke statuten we gaan toepassen, enzovoort. Tijdens het experiment springt men immers creatief met allerlei zich voordoende situaties om, wat bijzonder leerzaam is.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Het zal dus uit de evaluatie moeten blijken of het vervanging of uitbreiding van de zorg betreft.

De heer Laurent Bursens : Inderdaad. Wel is het zo dat de resultaten onvermijdelijk gekleurd zullen zijn door het experimentele karakter zelf. De deelnemers aan het project waren zich er immers van meet af aan van bewust dat er een zekere ruimte was voor diverse invulling.

Ik zou nog willen reageren op de vraag van de heer Stassen over de fiscale en arbeidsrechtelijke consequenties van het experiment. We hebben de federale overheid verwittigd dat het binnen het experimentele kader om een beperkte groep ging. We deden dit om ervoor te zorgen dat de deelnemers niet zouden worden gepenaliseerd omdat ze niet aan de huidige regels voldoen. Meteen stelden we de overheid enkele algemene informatieve vragen met betrekking tot concrete kwesties zoals de onverenigbaarheden met de huidige sociale zekerheid, de fiscaliteit. Hierop kregen we echter nog geen antwoord, ondanks herhaaldelijk aandringen. Er zijn echter geen problemen voor de huidige doelgroep, omdat er een vrijstelling werd gegeven.

Er werd gevraagd of we vanuit technisch oogpunt de voorkeur geven aan een decreet of aan een besluit. Daar is echter moeilijk een lijn in te trekken. Een decreet is iets complexer. Wanneer het parlement wil benadrukken dat het om expliciete rechten gaat, is een decreet wenselijk. Wanneer het parlement een soepele werkwijze verkiest, is een besluit eenvoudiger. Dan kan men kiezen voor een stapsgewijze invoering. Bijsturing en vereenvoudiging is dan gemakkelijker.

De heer Guy Swennen : Ik wil nog twee aanvullingen geven. Mevrouw Durnez zegde dat men kan kiezen tussen uitbreiding van het experiment en definitieve programmatie. Het VFSIPH pleit voor uitbreiding. Is deze stelling gebaseerd op de overweging dat de minister in feite geen geld heeft voor programmatie of denkt men veeleer dat we er niet rijp voor zijn ? Deze laatste verklaring zou eigenaardig zijn, want dan wordt er nog vooraleer de resultaten van de wetenschappelijke evaluatie bekend zijn, besloten dat we er nog niet rijp voor zijn. Het VFSIPH nam nochtans een hele waaier van nieuwe initiatieven, waarbij men telkens wél definitieve programmatie aandurft. Waarom net hier niet ? Programmatie begint toch altijd met een experimentele fase waarna permanente bijsturing nodig is ?

Ik ben het niet eens met de repliek die op mijn vraag over het gelijkheidsbeginsel werd gegeven. Men zegde dat er altijd beperkingen zullen zijn. Maar volgens het Arbitragehof komt het gelijkheidsbeginsel neer op het feit dat mensen die zich in een vergelijkbare situatie bevinden, in dit geval dus personen met een verminderde functionele zelfredzaamheid, op dezelfde manier moeten worden behandeld. Met een uitbreiding van het project gaat men de uitzonderingspositie van bepaalde mensen verlengen. Dat betekent dat mensen die in dezelfde situatie verkeren, op een andere manier zullen worden behandeld. Een experiment kan tijdelijk zijn, maar wanneer het voortdurend wordt verlengd, krijgt het een definitief karakter. Dit is in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Zijn er bij het VFSIPH klachten binnengelopen van kandidaten die wel aan het experiment wilden deelnemen, maar niet bij de 15 uitverkorenen waren ? Ook zou ik willen vragen ons op de hoogte te houden van de resultaten van het in kaart brengen van de behoeften. We moeten meer inzicht hebben in de grootte van de groepen en de budgettaire impact.

De heer Laurent Bursens : Er waren heel veel belangstellenden voor het project. Wie niet aan het experiment kon deelnemen, kreeg een brief. Zij worden niet vergeten, maar zullen op de hoogte worden gehouden van de resultaten van het experiment. Wanneer het experiment wordt uitgebreid, zullen we hen opnieuw contacteren.

Een maand geleden verstuurden we op ruime schaal in de hele sector een vragenlijst naar individuen en organisaties. Hierin wordt gepeild naar de behoeften inzake uitbreiding van het zelfstandig wonen. Tegen het najaar verwachten we de conclusies van dit onderzoek.

Mevrouw Marleen Durnez : In verband met het gelijkheidsbeginsel wil ik opmerken dat we het experiment niet tot in het oneindige willen verlengen. Het experiment loopt nu 8 maanden en we werken aan de evaluatie. We moeten de tijd en de mogelijkheid hebben ons af te stemmen op de bestaande regelgeving. Het volstaat niet het Nederlandse voorbeeld te imiteren, want het moet ook werkbaar zijn binnen het Vlaamse en Belgische systeem. Het is niet de bedoeling om zomaar uit te breiden. We willen zorgvuldig tewerk gaan en tegelijk met de nodige soepelheid. Wel willen we de budgettaire ruimte hebben om op de ingeslagen weg voort te gaan.

De heer Jos Stassen : Ik wou graag meer uitleg over de begeleiding van de deelnemers.

Mevrouw Marleen Durnez : De begeleiding van de deelnemers is een van de vragen waarover wij ons dienen te bezinnen. Wat zijn de mogelijkhedenvoorwaarden van de persoonlijke assistentie ? Wat is er precies nodig op wettelijk vlak ? Dit zijn belangrijke vragen voor de toekomst. Het antwoord zal heel gevarieerd zijn. Een gewezen bedrijfsleider, die wel geïnteresseerd was in het project maar er niet aan deelneemt, zegde dat hij vanuit zijn ervaring met de relatie tussen werkgever en werknemers heel veel elementen kan aanbrengen. Dit is zeker het geval. Voor zo iemand neemt de begeleiding een heel specifieke vorm aan.

De heer Guy Abrahams : Wat moeten we doen indien er terzake geen budget wordt uitgetrokken ? Deze vraag is voor ons realiteit. Wij willen de huidige deelnemers immers niet buitenspel zetten.

Tot 1987 was er een tegemoetkomingsstelsel, met percenten. Een gezinshoofd dat 100 percent gehandicapt was, kreeg toen het maximale bedrag. Dat schommelde rond de 20.000 frank. In 1987 kwam er een besluit dat bepaalde dat het inkomen vervangen werd door een inkomensvervangend bedrag en een tegemoetkoming voor integratie. Waarom men daarvoor koos, weet ik niet. Wel is het zo dat men besloot om maar twee derden van de integratietegemoetkoming uit te betalen aan mensen die in een instelling verbleven. Van deze federale besparing waren de gemeenschappen de dupe : gehandicaptten konden immers minder betalen voor de voorzieningen waar ze een beroep op deden. De gemeenschappen mogen de tegemoetkoming of het assistentiebudget niet verminderen. De bijstand is vandaag een gemeenschapsaangelegenheid, het inkomen is nog steeds een federale bevoegdheid. Het huidige inkomen is overigens terecht iets hoger dan het bestaansminimum. Dit is volgens ons het recht van mensen die nooit konden werken en een volwaardig inkomen verwerven.

De heer Jean Paul Meirens : Op de vraag over gezinshulp kan ik het volgende antwoorden : we mogen de mogelijkheid niet uitsluiten, maar we moeten nagaan hoe we het kunnen verrekenen. Waarom zou een

PAB niet gebruikt mogen worden om gezins- of familiehelp te kopen ? Uiteindelijk heeft een persoon met een handicap niet gekozen om op deze diensten een beroep te doen. Het is pure noodzaak. De andere richting, waarbij ook deze dienst door de persoonlijke assistent geleverd wordt, kunnen we evenmin uitsluiten. Het is echter niet de bedoeling dat beide als concurrenten optreden.

De heer Laurent Bursens : Iedereen die deelneemt aan het experiment kan momenteel bij onze administratie terecht met zijn vragen. In de toekomst, bij een eventuele uitbreiding, zullen we wellicht voor een afzonderlijke instantie moeten zorgen.

De heer Bart Vandendriessche : Ik wil het nog eens hebben over het kopen van gezins- of familiehelp. Zou u eventueel met voorzieningen werken, bijvoorbeeld dagopvang in instellingen ?

De heer Jean Paul Meirens : Ik ga er vanuit dat we in deze richting evolueren. De dienstverlening wordt steeds meer gedifferentieerd. Voorzieningen bieden steeds meer pakketten aan die aan specifieke noden beantwoorden. We mogen dit echter niet verplichten want uiteindelijk werken we met mensen die zelf kunnen beslissen.

2.1. Uiteenzetting door de heer Damien Kinds, voorzitter Independent Living Vlaanderen, gebruikersorganisatie

De heer Damien Kinds, voorzitter Independent Living Vlaanderen (ILV) : ILV bestaat al tien jaar en is klaar om met het PAB-systeem te werken. Independent Living (IL) ontstond in de jaren 60 in de Verenigde Staten en ons belangrijkste instrument is de zogenaamde peer-support. Wij geven de gehandicapten de nodige informatie om hun leven zelfstandig te organiseren en wijzen hen op de kwaliteitsverbeteringen die dat met zich meebrengt.

Wij hebben net zoals onze Europese zusterorganisaties een eigen centrum waar gehandicapten ingezet worden om andere gehandicapten te helpen. We voorzien in individuele ondersteuning en trainingen, en verzorgen publicaties. Het ontbreekt ons echter aan een belangrijk element, namelijk het PAB. Het is goed dat de Vlaamse regering inspanningen levert voor meer zorg op maat, maar de personen met een handicap willen dat zelf organiseren. Dankzij een PAB zouden ze zelf kunnen bepalen wie hulp komt verlenen, het moment waarop ze dat willen en wat ze precies nodig hebben. Op die manier dragen ze dezelfde verantwoordelijkheid als een werkgever. Op die manier worden de beginselen van het Vlaams Fonds – integratie, emancipatie en zelfbepaling – realiteit.

ILV heeft een training georganiseerd rond het thema : Goede werkgever van een persoonlijke assistent. Daarin concentreren we ons op een goede werkgever-werknemerrelatie, maar ook op zaken als het voeren van een sollicitatiegesprek, het afsluiten van een contract of het opstellen van een uurregeling. De contacten met de gebruikers leiden tot een sociaal eindverslag. Daarnaast hebben we ook alle arbeidsrechtelijke aspecten verbonden met de tewerkstelling van een assistent onderzocht met het oog op een verdere flexibilisering van het arbeidsrecht terzake. We hebben de deelnemers aan het experiment ook vragen gesteld met het oog op een definitieve regeling en dat is de reden waarom wij hier zijn.

Elke kleine middenstander moet eerst een opleiding bedrijfsbeheer volgen alvorens hij zijn zaak kan starten. Daarna sluit hij zich aan bij een belangenorganisatie. Als de zaak groeit en hij enkele mensen in dienst moet nemen, sluit hij zich aan bij een sociaal secretariaat. Wij wensen niet het sociale secretariaat te worden, maar willen dat toekomstige secretariaat wel alle nodige informatie geven. Uiteindelijk bieden we nu al trainingen aan. Die opleidingen zouden wij echter niet verplichten. ILV is bereid de gebruikers samen te brengen in een werkgeversorganisatie om zo de gebrekkige communicatie- en informatiestromen op te vangen. Op die manier kunnen de belangen van de gebruikers ook beter behartigd worden. Hierbij denken we in de eerste plaats aan overleg met de werknemersorganisaties en met de overheid, die de budgetten verstrekt.

2.2. Bespreking

De heer Guy Swennen : U heeft verwezen naar het systeem van peer-support in de Verenigde Staten. Dit is ontstaan in de context van het verwerken van het Vietnamtrauma in een voor het overige vrij mager zorgsysteem. Is dit bestudeerd ? Bent u op de hoogte van de belangrijkste knelpunten die zich hier hebben voorgedaan met betrekking tot de persoonsgebonden assistentie ?

De heer Damien Kinds : Voor zover ik weet, is dit systeem nog niet bestudeerd. Ik weet ook niet hoe het precies werkt. Er zijn wel vergelijkbare centra waar personen met een handicap worden opgeleid inzake het omgaan met een PAB door andere, ervaren gebruikers. Het uitgangspunt is : een gevoel van zelfrespect.

De heer Jan Sabbe, medewerker ILV : Het idee achter peer-support is dat er een grote kennis aanwezig is bij personen met een handicap maar dat die dreigt verloren te gaan. Na de oorlog stelde men in Engeland en de Verenigde Staten vast dat mensen met een handicap moesten worden opgevangen. De vraag rees hoe men hen medisch kon revalideren. In de revalidatiecentra werd terzake een enorme kennis vergaard. Momenteel doet zich een gelijkaardig fenomeen voor. Er is een grote kennis opgebouwd door de ervaring van personen inzake de omgang met een bepaalde handicap. Deze gaat telkens weer verloren, tenzij men erin slaagt haar te institutionaliseren en te verspreiden. De IL-centra proberen dit te realiseren door de kennis van personen met een handicap ten dienste te stellen van andere gehandicapten. Het gaat immers om cruciale informatie.

De heer Jos Stassen : In welke mate ziet u ILV evolueren als belangenorganisatie van de grote groep mensen met een fysieke en mentale handicap ? Welke ondersteuning verwacht u daarvoor ?

De heer Damien Kinds : Momenteel worden de eerste stappen gezet naar de personen met een mentale handicap. Er zijn contacten met andere gebruikersverenigingen om eventueel samen te werken rond de belangen.

In de eerste plaats dient echter de technische expertise binnen ons centrum te worden samengebracht. ILV heeft een veel ruimere optiek dan enkel het verdedigen van de werkgeversbelangen van de zelfstandig opererende gehandicapten. Wij hebben het leven van de persoon met een handicap in zijn totaliteit op het oog.

De heer Jos Stassen : Wanneer mensen zich verenigen en hun belangen gaan verdedigen, dienen ze in de eerste plaats zelf voor eigen financiering te zorgen, bijvoorbeeld via ledenbijdragen. Wanneer ILV een expertisecentrum wordt, heeft de overheid een veel grotere verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld voor de subsidiëring. Dit zijn twee totaal verschillende benaderingen.

De heer Damien Kinds : Ik erken dit onderscheid. Wij opteren voor de tweede mogelijkheid.

3.1. Uiteenzetting door de heer Eddy Denaeyer, persoon met een fysieke handicap

De heer Eddy Denaeyer, persoon met een fysieke handicap : Ik voel me hier soms ongemakkelijk omdat ik in feite op drie stoelen zit. Ik ben hier als voorzitter van de Vlaamse Federatie van Gehandicapten, als lid van de wetenschappelijke stuurgroep die het experiment begeleidt en als persoon met een fysieke handicap. Vanaf deze drie stoelen wil ik het PAB bekijken en een aantal reacties geven op wat hier al gezegd is.

Persoonsgebonden assistentie moet een keuzemogelijkheid zijn voor alle personen met een handicap en een aanvulling in het zorgaanbod. Het gaat om twee belangrijke trendbreuken. Ten eerste wordt de geldstroom omgedraaid. Het is niet langer de instelling die het geld krijgt, maar wel de gebruiker die de diensten koopt die hij nodig heeft. Ten tweede krijgen we voor de eerste keer in Vlaanderen zorg aan huis. Tot nu toe werd de zorg op verschillende plaatsen aangeboden en diende de persoon met een handicap zich te verplaatsen.

Een tweede punt is dat PAB voor mij een maatschappelijke keuze is. Het valt me op dat niemand daar tot nu toe over gesproken heeft. Volgens de nieuwe definitie is een handicap niet zozeer een fysiek probleem als wel datgene wat iemand verhindert om zich in de maatschappij te integreren. Persoonsgebonden assistentie is een van de middelen om daaraan iets te doen.

Ik ben getuige geweest van de oprichting van ILV te Woluwe in 1988. Een van onze slogans was toen de anti-discriminatie. Persoonsgebonden assistentie was een van de sleutels om tot een goede integratie te komen. In Vlaanderen is echter nog geen enkele stap gezet om de discriminatie terzake weg te werken.

Men erkent dat wij gediscrimineerd worden, maar er wordt weinig aan gedaan.

Ik wil ervoor pleiten dat de regelgeving over het PAB er erg snel zou komen. We mogen niet vergeten dat het gaat om mensen die wachten op assistentie om van het leven te kunnen genieten.

Van op mijn stoel van lid van de stuurgroep voor het experiment blijf ik me afvragen waarom dit experiment nodig was. Er zijn onder meer verschillende buitenlandse voorbeelden. Ik heb ook vragen bij de vorm en de wetenschappelijke waarde ervan. Het aantal deelnemers is bijvoorbeeld onvoldoende om iets te kunnen afleiden. Wat was de basis waarop mensen een aantal uren assistentie toegewezen kregen? Er wordt al jaren nagedacht in Vlaanderen over PAB, maar van de mensen die werden aangeschreven voor het experiment hadden een deel nog nooit van PAB gehoord. Ik heb ook vragen bij de grootte van de hulp: het gaat enkel om ADL en een klein deeltje assistentie buitenshuis. Er wordt al jaren gepleit voor een PAB dat naast het inkomen staat en de meerkost van de handicap vergoedt. Het persoonsgebonden budget omvat aanpassingen, hulpmiddelen en assistentie. Met het PAB wordt binnen dat persoonsgebonden budget het deel assistentie geregeld, en dan nog maar een klein deel van de assistentiebehoeften. Voor personen met een zware handicap is het niet mogelijk dit kleine stukje op zich te organiseren.

Het experiment zal ons weinig kunnen vertellen. Er wordt bovendien veel nagedacht over vragen als hoe we kunnen verhinderen dat de persoon met het geld op vakantie gaat, maar er is weinig gedacht over nuttiger vragen, bijvoorbeeld rond arbeidsrechtelijke problemen. Er is verbazend veel gepraat over belastingen, terwijl het mijns inziens geen verschil maakt of een rolstoel wordt gefinancierd of dat er personeel wordt betaald. Het persoonsgebonden budget moet zo algemeen mogelijk worden. Het zou bijvoorbeeld ook familiale hulp moeten omvatten. Het geld ervoor zou ook van andere instanties moeten komen dan enkel van het Vlaams Fonds.

Tenslotte is er mijn verhaal als gehandicapte. Ik ben gehandicapt sinds ik in 1985 een ongeval had. Na het ongeval volgde een revalidatie van ongeveer twee jaar, en daarna ben ik op zoek gegaan naar een oplossing voor mij. Die werd me nergens aangeboden, maar toevallig ontdekte ik via Nederland het focuswonen, waarvan ook bij ons projecten werden opgezet. Ik ben toen verhuisd naar een focusproject te Zolder in Limburg, waardoor ik me ook opnieuw moest integreren. Met een PAB had ik in mijn eigen gemeente kunnen blijven, en was de reïntegratie ongetwijfeld gemakkelijker verlopen. In 1990 deed ik een eerste aanvraag, toen nog bij het federale Fonds, voor assistentie bij mijn activiteiten op het werk en voor de vereniging. Daar heb ik tot nu toe geen antwoord op gekregen. Jaren erna heb ik samen met anderen een gefundeerd dossier voor persoonlijke assistentie ingediend bij het Vlaams Fonds. Er werd ons toen geantwoord dat dat niet kon binnen de bestaande regelgeving.

In 1994 ben ik gehuwd. Door omstandigheden, onder meer voor het werk van mijn vrouw, zijn wij toen verhuisd naar een eigen huis. Daardoor viel ook alle assistentie weg, ik had voordien vier uren per dag ADL. Nu val ik terug op een zelfstandige verpleegkundige die twee keer per dag een kwartiertje kan binnenkomen, en ben ik aangewezen op de hulp van familie. Mijn vrouw heeft er dus bij haar huwelijk dwangarbeid bij gekregen. Wij hebben drie kinderen. Mijn vrouw is niet alleen daardoor extra belast, maar zij moet omwille van de financiën ook fulltime werken. Zoiets weegt zwaar op de relatie, het is bijna onhoudbaar.

Ik pleit ervoor dat er eindelijk een regeling zou komen voor persoonlijke assistentie. Dit is noodzakelijk om een normale relatie te hebben, waarin de gehandicapte partner niet de ondergeschikte is, en waarbij de valide partner niet gedwongen is altijd voor de gehandicapte in te staan.

Ik heb niet voor het experiment gekozen maar voor de stuurgroep, omdat ik dacht daar meer te kunnen doen, maar ik vrees dat ook daar weinig kan gedaan worden, behalve zeggen dat er dringend voor een regeling gezorgd moet worden.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Misschien kunnen we nu eerst naar de video kijken.

3.2. Uiteenzetting door mevrouw Annick De Langhe, persoon met een fysieke handicap, deelnemer experiment (video)

Mevrouw Annick De Langhe, persoon met een fysieke handicap, deelnemer aan het experiment (op video) : We hebben afgesproken dat ik het voorstel zou bespreken in een nota en dat ik mijn persoonlijke situatie beter kenbaar zou maken door middel van een videocassette.

Het doet me genoegen dat deze hoorzitting georganiseerd wordt. Dit betekent immers dat men kennis zal nemen van het experiment rond het PAB, en dat men van deze problematiek werk zal maken. In mijn tekst heb ik het voorstel van de heer Swennen artikel per artikel besproken. Ik zal ook iets vertellen over mijn persoonlijke ervaringen binnen het experiment.

Dankzij een budget van 800.000 frank bruto per jaar heb ik een assistent kunnen aanwerven. Deze persoon werkt met een variabel uurrooster. Normaal gaat het om dertien uur per week, maar wanneer ik kwetsuren zou hebben, of een zeer drukke agenda, dan kan dat oplopen tot dertig uur per week. Ik heb daarbij gekozen voor een bediendenstatuut omdat dit voor mij minder problemen oplevert met opzegtermijnen en proefperioden.

Ik vind het een goede zaak dat de discussie over de mantelzorg in artikel 58bis uit de weg wordt gegaan. Er mogen immers geen aan- of bloedverwanten tot in de derde graad worden aangeworven. Verder ben ik blij met de mogelijkheid om het takenpakket eventueel uit te breiden tot persoonlijke assistentie binnenshuis, meer bepaald huishoudelijke hulp. Ik heb hulp nodig bij het huishouden. Binnen het huidige experiment is dat echter niet mogelijk. Ik kan echter evenmin een beroep doen op thuisgezondheidszorg of op poetsdiensten. Volgens de ene dienst verdien ik te veel voor gesubsidieerde hulp. Voor een andere dienst is dat geen probleem, maar die stellen dan weer de eis dat ik zelf thuis zou zijn op het moment dat de hulp verstrekt wordt. Dat is niet mogelijk omdat ik zelf voltijds werk.

Over artikel 58ter ben ik van mening dat er geen minimale nood aan assistentie van bijvoorbeeld 10 uren per week mag worden vooropgesteld in de toekenningsvoorwaarden voor een PAB-budget. Want het is niet omdat je voltijds kan gaan werken dat je geen assistentie meer nodig zou hebben. Ik ben wel in staat voltijds te werken. Voor het verrichten van huishoudelijke taken ben ik echter nog steeds afhankelijk van mijn ouders of van mijn eveneens gehandicapte echtgenoot. Ik vind evenwel niet dat zij mijn werk moeten doen.

De bepaling in artikel 58bis, derde punt, is vrij vaag. Ik ben bang dat het VFSIPH systematisch de spelregels zal wijzigen. Ik verkies duidelijke afspraken van bij het begin. Ik geef het voorbeeld van iemand die niet beschikt over een eigen voertuig. In het begin kon hij de wagen van de assistent gebruiken en de kilometervergoeding inbrengen als werkingskosten. Deze bepaling is opnieuw ingetrokken. In Nederland is het PAB al geregeld. Daar kunnen de betrokkenen vrij beschikken over een bepaald percentage van het budget. Die kosten moeten ze niet verantwoorden. In Nederland gaat het over vijf percent van het budget. Mijn assistent moet al eens met mij gaan eten of een koffie drinken wanneer ik moet vergaderen. Dergelijke kosten zouden daarmee betaald kunnen worden.

Ten slotte heb ik ook een algemene bedenking. Als dit decreet goedgekeurd wordt, dan moet men ook werk maken van een geldig statuut voor de persoonlijke assistenten. Op dit ogenblik zijn dit soms arbeiders en soms bedienden. De afspraken over de lonen zijn vaag. Er is ook geen paritair comité. Daarvan moet werk gemaakt worden, en ook van een verzekering die alle risico's dekt. Ook het feit dat we op deze assistenten geen beroep kunnen doen in het weekend of 's nachts kan een probleem zijn.

Als er vragen zijn over mijn specifieke situatie, dan kan u die stellen aan mevrouw Sleeckx, secretaris van ILV.

3.3. Bespreking

De heer Jos Stassen : Het is niet normaal dat de toegekende budgetten tot op de frank moeten verantwoord worden. Dat is een betuttelende manier van werken.

De heer Jos Huys, persoon met een fysieke handicap, deelnemer experiment : Het assistentiebudget is geen inkomen waarover men vrij kan beschikken. Het is de bedoeling een alternatief te creëren voor de georganiseerde opvang. Daarom is het normaal dat de besteding van de gelden verantwoord wordt. Er kan wel gedacht worden aan een kleine versoepeling, onder meer voor de kosten die de assistent maakt bij het uitvoeren van zijn taken. Binnen het experiment moeten alle kosten gestaafd worden, tot zelfs de postzegels voor de briefwisseling met het sociaal secretariaat. Het is immers de bedoeling een inzicht te krijgen in de reële kosten die het zelf organiseren van assistentie met zich meebrengt. Het uitgangspunt moet zijn dat de besteding van de gelden moet worden bewezen. Dat is overigens niet zo moeilijk, want het grootste deel van de uitgaven gaat naar de lonen, die verrekend worden via het sociaal secretariaat en naar de arbeidsongevallenverzekering.

De heer Guy Swennen : Ik had een opmerking in verband met de verantwoording van de kosten. Ik hoorde dat onkosten voor vervoer werden geweigerd. Zijn er verder nog kosten geweigerd ?

De heer Eddy Denaeyer : Er is alleen over de vervoersonkosten discussie geweest. Er ontstaat een probleem wanneer men een assistent betaalt om zich met zijn auto te laten rijden en men ook nog reisonkosten aanrekent.

De heer Laurent Bursens : In het algemeen zijn er daarbij geen problemen. Er was één uitzondering. Betrokkene combineerde reeds bestaande voorzieningen en hij gebruikte excessief de auto. Er werd soms gebruik gemaakt van het PWA-statuut om het budget kunstmatig groter te maken. De belastingaftrek, die daarbij gehanteerd wordt, werd afgeraden door de administratie, precies omdat dit zou kunnen leiden tot problemen met de fiscale instanties.

Mevrouw Patricia Ceysens : Ik wou even ingaan op twee punten uit de video : de mantelzorg en het takenpakket. Wat is uw standpunt terzake ?

De heer Eddy Denaeyer : Ik zou persoonlijk mijn eigen vrouw niet als assistent aanwerven. Dat is mijn eigen mening. Verder moeten we de medische zaken buiten deze discussie laten. Alle andere zaken zoals klusjesdiensten, familiale hulp, administratie moeten er wel bij betrokken worden.

Mevrouw Patricia Ceysens : Verpleging blijft dus een onduidelijk probleem.

De heer Eddy Denaeyer : Ik heb ook een aantal vragen bij het experiment. Het experiment bestond uit vijftien personen verdeeld in drie groepen. Men kan daar wetenschappelijk uit leren. Om tot degelijke conclusies te komen, moest het experiment ruimer worden opgevat. Er waren kandidaten die nog nooit over assistentie hadden gehoord, die hun geld plots kregen en dan plots alles zelf nog moesten regelen. Anderen moesten alles opgeven om in een experiment te stappen waarvan het niet eens zeker was of het wel verlengd zou worden. Ik beschouw dit als een gemiste kans. Waarom geen experiment met 75 mensen ? Men had alles eerst moeten uitpluizen voor men het experiment opstartte.

De heer Jos Huys : De heer Bursens vermeldde reeds dat het Vlaams Fonds tegen de inbreng van kosten bij andere instanties is. Als het PWA 300 frank per uur kost, maar door inbreng bij de belastingen 200 frank dan vraag ik mij af waarom een gehandicapte 300 frank moet betalen. Het is absurd dat hij boven de marktprijs moet gaan. Dit geldt ook voor andere zaken.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Deze regeling geldt ook voor gezins- en bejaardenhulp.

De heer Jos Huys : In bepaalde gevallen wordt een deel van de lonen gedeeltelijk terugbetaald door de overheid (zie o.m. allerlei tewerkstellingsmaatregelen). Wij begrijpen het standpunt van de administratie niet dat een gehandicapte als werkgever van zijn persoonlijke assistenten van deze maatregelen geen gebruik mag maken om het rendement van zijn PAB te maximaliseren en aldus met dezelfde middelen vanuit het Vlaams Fonds een grotere kwaliteit van integratie in de eigen leefwereld te realiseren. Vanuit gebruikersstandpunt pleit ik ervoor dat de administratie zijn standpunt herziet en een creatieve aanwending van het PAB door de gebruiker mogelijk maakt.

Er zijn thans drie essentiële stappen die moeten worden gezet om het PAB te realiseren.

De eerste stap is de principiële doorbraak. Als gebruikers hebben wij het decreet van 1990 tot oprichting van het Vlaams Fonds aangewend om assistentiegelden bij de overheid aan te vragen. Hoewel de beroepscommissie uitdrukkelijk bevestigd heeft dat het decreet daarvoor inderdaad de benodigde juridische grondslag verleent, heeft de Vlaamse regering bij besluit van 20 juli 1994 de toekenning van assistentiebudgetten onmogelijk gemaakt. Er is dus eerst en vooral nood aan een politieke erkenning dat een gehandicapte persoon zijn eigen assistentie kan organiseren. Het voorstel van decreet Swennen wil deze politieke erkenning tot stand brengen, en ik feliciteer de auteur voor dit initiatief.

Na deze principiële doorbraak moeten de benodigde budgettaire ruimte en een aangepast juridisch kader worden gecreëerd om het PAB te realiseren.

En als laatste stap volgen de uitvoeringsmaatregelen. Het is erg belangrijk daarbij de personen met een handicap nauw te betrekken.

3.4. Uiteenzetting door de de heer Jos Huys, persoon met een fysieke handicap, deelnemer experiment

De heer Jos Huys : Ik wil nu even ingaan op het voorstel van decreet van de heer Swennen. Ik wens hem proficiat voor de principiële doorbraak. Maar toch wil ik enkele kritieken geven. Eerst op het feit dat men zich beperkt tot fysiek gehandicapten. Maar ook op de beperking bij de keuze van assistenten : bloed- en aanverwanten worden uitgesloten. Ook wil ik waarschuwen voor het delegeren van vele bevoegdheden naar de Vlaamse regering. Dit houdt het risico van overregulering in. Zo ook schuilt er gevaar in de vaststelling van de hoogte van het budget door de Vlaamse regering.

Een meer fundamentele kritiek op het decreet is wat ik de amputatie van de principiële doorbraak noem. Ik hoop dat er een amendement zal worden ingediend over de uitsluiting van de persoonlijke assistentie in de opleidings- en arbeidsomgeving. Dit is een grote lacune.

Het voorstel van decreet dreigt de marginale positie van gehandicapten nog te bestendigen. Wanneer kinderen naar speciale scholen moeten en volwassenen naar dagcentra omwille van een gebrek aan assistentie, dan is de principiële doorbraak om gehandicapten een geïntegreerd leven te bieden, erg beperkt. Dit geeft bovendien aanleiding tot nodeloze complicaties. Neem bijvoorbeeld twee personen met een vergelijkbare handicap. De ene persoon werkt voltijds, de andere blijft thuis. Kan degene die thuis blijft dan aanspraak maken op een hoger assistentiebudget ? En heeft de persoon die voltijds werkt er dan geen voordeel bij om ontslag te vragen en thuis te blijven ?

Het voorstel van decreet vermeldt in de toelichting wel het pleidooi voor aanvullende oplossingen voor de arbeidssituatie. Ik meen echter dat dit beter tegelijkertijd met het decreet zou worden behandeld.

Ik wil nog even ingaan op de uitvoering door de Vlaamse regering en de ambtenarij. De evaluatie van de assistentiebehoeften werd opengelaten : hoe moet die verlopen ? Ik pleit voor een meer gedetailleerde evaluatie. Dat maakt ook een meer genuanceerde indeling in budgetcategorieën nodig. Men kan dit niet tot op het uur precies inschatten, maar het meetinstrument moet preciezer zijn. Bij de evaluatie moet het aantal assistentie-uren het criterium zijn. De besteding van het budget mag daarentegen niet bij voorbaat op een aantal uren worden vastgepind. Er moeten marges zijn, zodat men tijdens sommige weken meer of minder uren kan opnemen.

Voor de administratieve werking van het budgetbeheer verwijs ik naar mijn tekst. Een aantal randkosten moeten bijvoorbeeld niet langer worden bewezen. Het heeft immers geen zin om te discussiëren of maaltijden in luxe-restaurants al dan niet aanvaardbaar zijn. Daarom moet er in een beperkt vrij te besteden budget worden voorzien.

Ik hoop dat mijn betoog illustreert dat de inbreng van de gebruikers belangrijk is. Om deze inbreng op een gestructureerde manier te garanderen, is de oprichting van een werkgeversorganisatie nodig. Ik wil mijn diensten in dat verband graag ter beschikking stellen.

3.5. Bespreking

Mevrouw Patricia Ceysens : Hoe wil u het cumulverbod inpassen in het geheel ?

De heer Jos Stassen : Zijn er buitenlandse voorbeelden van evaluatietechnieken ?

De heer Jos Huys : Ik stel alleen maar vast dat dit voorstel van decreet uitgaat van een cumulverbod tussen PAB en georganiseerde gezinszorg. Veel hangt af van de vraag wat we allemaal opnemen in het PAB. Als we ons beperken tot ADL-functies, dan lijkt het me moeilijk haalbaar. Uiteindelijk kunnen we de huishoudelijke taken en assistentietaken moeilijk uit elkaar halen. Het cumulverbod kan als de budgetten ruim genoeg zijn. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat de Vlaamse regering de maximumbedragen zal bepalen.

In Nederland gebruikt men de indicatoren van de diensten voor Verpleeghulp en Thuishulp als evaluatiemiddel. De gebruiker kiest zelf voor een budget of voor diensten. Men is niet helemaal gelukkig met dit systeem, omdat de aanbieders van de zorg ook de behoeftes inschatten. Men wil dat toevertrouwen aan een onafhankelijke instantie. In Vlaanderen hebben de gebruikers er al over nagedacht en een brochure samengesteld. Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een gedetailleerde evaluatieschaal voor de integratie van tegemoetkomingen, wat als inspiratiebron kan dienen. Er zijn voldoende inspiratiebronnen, maar men moet er wel werk van willen maken. Als men het PAB wil realiseren, moet men een evaluatie-instrument uitwerken.

De heer Jos Stassen : Bent u geen voorstander van een contract tussen gebruiker en budgetverstrekker in plaats van het huidige systeem waarin alle kosten bewezen moeten worden ?

De heer Jos Huys : Ik ben voorstander van het huidige systeem, omdat het de geloofwaardigheid ten goede komt. Uiteindelijk gaat het hier om grote bedragen. Omdat we werken met gestandaardiseerde documenten zijn er administratief geen onoverkomelijke problemen. Alleen kleine kosten in de marge kunnen tot moeilijkheden aanleiding geven en daarin moet men een zekere soepelheid aan de dag leggen. Bovendien kan de administratieve verwerking ook gebeuren door de provinciale bureaus.

Mevrouw Patricia Ceysens : Ik heb de indruk dat het niet zo moeilijk is om een assistent te vinden.

De heer Jos Huys : Het is niet gemakkelijk, maar wel goed mogelijk. Wie in een stad woont, zal het iets gemakkelijker hebben. Omdat enige creativiteit belangrijk is, mag de overheid zeker niet te betuttelend optreden. Laat de gebruiker de nodige vrijheid, want de noden zijn vaak heel verschillend. Het is vrijwel onmogelijk om een profiel te schetsen van een assistent. Ik werk met een gepensioneerde, een buitenlandse student, enkele PWA'ers en met iemand die na zijn uren nog wat wil bijverdienen. Er zijn voldoende mogelijkheden, maar men moet ons de mogelijkheid bieden die te benutten.

Men moet de vrijheid laten om bepaalde categorieën van werklozen in dienst te nemen. Het gaat erom dat men van het beschikbare budget efficiënt gebruik kan maken en een maximaal rendement kan halen om de kwaliteit van het leven te verbeteren.

De heer Jos Stassen : Zijn er mogelijkheden om assistentie als een Smet-baan te doen erkennen ? Gebeurt dit momenteel ?

De heer Jos Huys : Momenteel kan dit juridisch niet. Smet-banen zijn bedoeld voor de randactiviteiten van de onderneming. Voor personen met een handicap bestaat de hoofdactiviteit juist uit het verlenen van persoonlijke assistentie. Het is dan ook een geweldige uitdaging om alle regelgeving bij te spijkeren. Men mag echter niet vooraf de deur daarvoor sluiten. Als er Smet-banen bestaan, dient men ervoor te zorgen dat ze ook door mensen met een handicap kunnen worden gebruikt.

HOORZITTING OP 25 JUNI 1998

De heer Bart Vandendriessche, waarnemend voorzitter : Aan de orde is een hoorzitting over het voorstel van decreet van de heer Swennen tot invoering van de persoonlijke assistentie.

In een vorige zitting hebben we mensen gehoord met een fysieke handicap. Tijdens deze hoorzitting zullen we een aantal mensen horen uit de residentiële gehandicaptenzorg en mensen met ervaring met de problemen van mensen met een mentale handicap.

Tevens komt professor Breda ons de eerste resultaten meedelen van de evaluatie die hij en zijn onderzoeksgroep uitvoeren over het experiment persoonlijk assistentiebudget binnen het VFSIPH.

1.1. Uiteenzetting door professor Jef Breda (UFSIA-UA), voorzitter onderzoeksgroep Welzijn en de Verzorgingsstaat, promotor van het wetenschappelijk onderzoek 'Evaluatie van het experiment Persoonsgebonden Assistentiebudget

Professor Jef Breda : Het experiment loopt nog tot einde juli en de evaluatie komt er pas na het experiment zelf. De gegevens die wij kunnen ter beschikking stellen hebben betrekking op de situatie einde december. Definitieve resultaten zullen er pas binnen enkele maanden zijn. Het gaat dus om een tussentijdse meting. Daarom kan ik niets over de controlegroep zeggen. Die bestaat uit een veertigtal kandidaten die geen budget hebben gekregen maar die we ook hebben ondervraagd.

Het persoonlijk assistentiebudget dekt niet alle zorgen : medische zorgen kunnen er niet mee betaald worden. De kandidaatstelling was in die zin niet succesvol. Weinig kandidaten uit een residentiële instelling werden bereid gevonden om in dit systeem te stappen. Het systeem werd ingevoerd voor volwassen personen met een fysieke handicap.

Met het oog op de evaluatie hebben we een aantal hypotheses geformuleerd in een vijftal gebieden. We willen onze opdrachtgever, de minister, een antwoord geven over de effecten op die terreinen. Het eerste terrein is de zorgsituatie en de rol die verschillende personen en voorzieningen daarbij spelen. Treedt er substitutie op ? Worden alle behoeften van de budgethouder vervuld ? Het tweede terrein is de subjectieve beleving van de budgethouder. Krijgt hij of zij nu flexibelere zorg ? Is de zorg beter ? Heeft de budgethouder inspraak en controle ? Kan hij of zij meer een beroep doen op een geschikte zorgverlener ? Is de budgethouder in het algemeen tevreden ? Heeft, ten derde, dit systeem geleid tot een grotere participatie in maatschappij, cultuur en sport ? Is, vervolgens, de prijs lager of dezelfde ? Ten slotte willen we iets weten over de processen van de zorg. Is het moeilijk om persoonlijke assistenten te vinden ? Blijven ze lang ? Zijn ze goed ?

We zijn begonnen met een initiële meting van de budgethouders en ter vergelijking van de controlegroep. Die heeft ons veel geleerd. Het gaat om ernstig gehandicapte mensen. De betrokkenen ontvingen gemiddeld al vijftig uur niet-medische of sociale zorg per week, overwegend informele zorg, maar ook formele. Ze hadden zich al goed georganiseerd om zelfstandig te leven. Er bleken veel aanpassingen te zijn uitgevoerd aan de woning en er waren heel wat hulpmiddelen aanwezig.

Betrokkenen hadden een redelijk hoog inkomen in vergelijking met de door het Centrum voor Sociaal Beleid (CSB) berekende norm voor bestaanszekerheid. Het CSB berekent dit natuurlijk voor niet gehandicapte personen. Bijvoorbeeld : het gemiddelde inkomen van een alleenstaande bedraagt 46.000 frank, terwijl het door het CSB berekende minimum voor alleenstaanden maar een goede 28.000 frank bedraagt.

Zelfs als men rekening houdt met de extra kosten, kan men zeggen dat de kandidaten geen inkomensprobleem hebben. Medische uitgaven nemen maandelijks gemiddeld 5.000 frank in beslag, sociale zorgverstrekking 10.000 frank, wonen 13.000 frank, de auto is goed voor 1.700 frank per maand.

Uit de tussentijdse meting in december 1997 blijkt dat het aantal uren sociale zorg per week verhoogde van 50 naar 64. Er is enige verschuiving in de zorg : het aantal uren informele zorg daalt van 28 naar 24, de formele zorg van 14 naar 8, de commerciële zorg van 4 naar 3. Het aantal uren persoonlijke assistentie stijgt uiteraard gevoelig : van 4 – enkele mensen hadden al assistentie – naar bijna 28. Ook als we de verschillende soorten zorg meer in detail bekijken, zijn de verschillen niet erg groot. De voorlopige conclusie is dat men zorg toevoegt, en dat die slechts ten dele in de plaats komt van de bestaande zorg. De formele sociale zorg verdwijnt niet. Er is met andere woorden weinig substitutie : als dit een doelstelling was, is die niet gerealiseerd. Dat er weinig substitutie is, moet nog een beetje genuanceerd worden : bij alleenstaanden, die weinig informele zorg genieten, daalt het aantal uren zorg door allerlei voorzieningen wel van 24 naar 10,5 uren en is er dus wel substitutie. In een gezinssituatie is die vervanging er veel minder, omdat ze van in het begin al minder een beroep deden op formele zorg.

Er was ook een initiële meting van de zorgtekorten. Er is aan de mensen gevraagd welke functionele beperkingen zij hadden, welke hulp zij daarvoor kregen, en in welke mate er nog tekorten waren in de hulpverlening.

Bij de meting noemden de budgethouders gemiddeld twee van 12 domeinen waarop er nog een zorgtekort was. Zo waren er bijvoorbeeld voor zes van de zestien budgethouders tekorten op het domein van ontspanning en vrije tijd. Bij de tussenmeting waren de tekorten niet verdwenen, maar wel al gehalveerd.

Als we dan kijken naar de subjectieve beleving, dan blijkt dat de mensen over het algemeen meer tevreden zijn en het gevoel hebben meer greep te hebben op hun situatie. De kwaliteit van de zorg- en leefsituatie verbetert dus. Nu was het voordien niet echt kommer en kwel, maar toch is er een verbetering. De budgethouders blijken echter veel ontevredener geworden over de voorgaande situatie, en over de aspecten van de zorg die niet veranderd zijn. De informele zorg en de formele sociale zorg worden nu negatiever geëvalueerd.

Hoe wordt de persoonlijke assistentie georganiseerd ? De verschillende categorieën nemen 19, 24 of 38 uren persoonlijke assistentie op. Gemiddeld heeft men twee assistenten en doet men daarvoor een beroep op PWA-ers of speciaal aangeworven persoonlijke assistenten. De budgethouders zeggen dat de assistentie voor 75 percent tussen 9 en 18 uur wordt ingezet, één vijfde van de uren ook 's avonds, bij één persoon 's nachts, en nauwelijks op zondag. Volgens de persoonlijke assistenten is de situatie enigszins anders. Globaal gebruikt men de helft van de uren binnenshuis. Bij de hoogste categorie, van personen met de zwaarste handicap en de meeste uren assistentie, is dat zelfs twee derde van de tijd. Een constante blijkt te zijn dat 10 tot 13 uren van de zorg buitenshuis worden gebruikt. Het statuut van de persoonlijke assistent varieert, een deel werkt bijvoorbeeld als arbeider, anderen als bediende ; sommige met een contract van bepaalde duur, anderen met een contract van onbepaalde duur. De meeste werken deeltijds, tegen een brutoloon van 250 tot 350 frank per uur.

Wat de schatting van het aantal assistentie-uren betreft, hebben wij wel gemerkt dat de mensen hun handicap zwaarder inschatten als ze dit zelf moeten aanduiden, dan wanneer wij hen ondervragen. Hierdoor zijn enkele mensen in een hogere categorie beland.

Wij verzamelden ook informatie bij de persoonlijke assistenten. Van de 42 mensen die gedurende die 6 maanden bij die 16 budgethouders als persoonlijke assistent werkten, konden wij er 30 bereiken voor een interview. Daarvan waren er 25 vrouwen en de helft was jonger dan 24 jaar. Het waren zowel alleenstaanden als mensen die in een gezin leefden. Eentje van hen had enkel lager onderwijs genoten, twee anderen hadden een universitair diploma. De meerderheid had het hoger secundair onderwijs afgemaakt. De helft van hen had een studie doorlopen in richtingen die verband houden met verpleging, verzorging of opvoeding.

De meesten waren voorheen werkloos en de eerste motivatie om persoonlijke assistent te worden was dat men een job wilde. Voor de meesten was het werk als persoonlijke assistent de hoofdactiviteit en ze hadden

daarnaast meestal geen bijkomende inkomsten. De rekrutering was gebeurd via allerhande kanalen, zoals informele contacten, VDAB, krant en jobdienst.

Gemiddeld wordt 16 uur per week gewerkt volgens een variabel uurrooster. De variatie bedraagt ongeveer 20 percent en is dus niet onredelijk. Zo kan het gebeuren dat men de ene week 16 uur en de volgende week 20 uur werkt. Van de persoonlijke assistenten zegt 60 percent dat er ook met hun wensen rekening wordt gehouden. Er wordt gewoonlijk gewerkt in periodes van 3 tot 5 uur.

We hebben de indruk dat het aantal persoonlijke assistenten dat verklaart 's avonds en in het weekend te hebben gewerkt, systematisch hoger ligt dan wat de budgethouders hebben gezegd. Dit heeft te maken met de bepalingen in de arbeidswetgeving op avond- en weekendwerk. Zo zouden 3 op 4 persoonlijke assistenten geregeld tussen 18 en 22 uur hebben gewerkt. Een op drie verklaart geregeld op zondag te hebben gewerkt gedurende de laatste maand.

De meeste activiteiten hebben te maken met externe mobiliteit, namelijk 90 percent van de assistenten helpt bij verplaatsingen, 83 percent biedt hulp bij boodschappen en hulp in de vrije tijd, 63 percent van de assistenten heeft te maken met verzorging, 63 percent met het bereiden van maaltijden, 53 percent met hulp bij administratief werk en 50 percent van de assistenten helpt bij het onderhoud van de woning.

Negen persoonlijke assistenten zijn met hun werk gestopt. Dat komt door diverse zaken : een kreeg zijn ontslag omdat hij niet voldoende kennis had van de PC en een ander omdat het niet te combineren was met een andere job. Bij twee werd het contract niet verlengd. Vijf namen zelf ontslag, omdat ze ander werk hadden gevonden, onheus behandeld werden, er te hoge eisen werden gesteld of omdat de financiële afspraken niet zijn nagekomen.

Het belangrijkste criterium voor de budgethouders om mensen te rekruteren, is beschikbaarheid. De assistenten moeten vooral een telefoon, een wagen en een rijbewijs hebben en in de buurt wonen. Wat het gebruik van de auto betreft, rijdt 1 op 4 van de persoonlijke assistenten met de eigen wagen voor de budgethouder en 1 op 5 met deze van de budgethouder.

We hebben de persoonlijke assistenten een uitgebreide vragenlijst voorgelegd over de kwaliteit van de arbeid. Allemaal zijn ze van mening dat hun werk voldoende doelgericht is. Ze stellen zich evenwel meer vragen over de creativiteit van hun job. Men vindt dat men minder gelegenheid heeft om er iets persoonlijks van te maken. Men heeft geen problemen met de hoeveelheid werk, maar wel met het feit dat men voortdurend wordt onderbroken en altijd paraat moet staan. Er zijn nauwelijks opmerkingen over fysieke moeilijkheden. Sommigen klagen wel over rugpijn. Meer dan 40 percent van de assistenten vindt dat de verloning te laag is. Niemand voelt zich te sterk bij het werk betrokken.

Als antwoord op een open vraag konden de assistenten een aantal positieve en negatieve elementen formuleren. Daarop hebben 19 persoonlijke assistenten geantwoord. Van die negentien zijn 10 ronduit positief omwille van onder meer de vriendschap, het vertrouwen en het boeiende van de job. Zeven assistenten vermelden zowel positieve als negatieve elementen en 2 zijn ronduit negatief. Zo vinden 3 persoonlijke assistenten bijvoorbeeld dat de taakomschrijving onvoldoende duidelijk is. Vier assistenten vinden dat de budgethouder het geld eigenlijk niet nodig heeft en 2 vinden zelfs dat er misbruik van wordt gemaakt. Vier mensen klagen over de flexibiliteit en uren ; 2 vinden dat de wetgeving te streng is. Ten slotte zeggen 4 persoonlijke assistenten dat ze te maken hebben gehad met vernederingen en machtsmisbruik.

Als conclusie kunnen we stellen dat de situatie van de kandidaten al behoorlijk was. Er was al veel zorg, voldoende inkomen en een adequate huisvesting. We stellen vast dat de zorgtekorten voor de helft worden opgelost, maar dat toch nog een aantal zorgtaken niet worden gedekt ondanks het feit dat niet alle budgetten zijn opgebruikt. Uit de tussentijdse meting blijkt dat de substitutie vooral bij alleenstaanden is gerealiseerd. De helft van het geld wordt besteed aan additionele zorg in huis en de helft aan mobiliteit buitenshuis. Zowel de budgethouders als de persoonlijke assistenten zijn tevreden, maar bij deze laatsten zijn er toch een aantal klachten. Het risico dat de persoonlijke assistent het persoonlijke slaafje wordt, is niet helemaal denkbeeldig.

1.2. Bespreking

Mevrouw Patricia Ceysens : Het gaat hier om een tussentijdse evaluatie. Verwacht professor Breda nog dat er een fundamenteel ander beeld zal naar voren komen bij de definitieve evaluatie ? Of zijn de gegevens nu al betrouwbaar ? Er is een tekort aan zorg, hoewel het hele budget vaak niet wordt opgebruikt. Hoe kan dit ?

Professor Jef Breda : Ik denk dat er nog wijzigingen zullen zijn. Mensen leren hun eigen werkgever te zijn. Dit is niet evident. Ook ouderen kampen met dit probleem wanneer ze bijvoorbeeld een beroep doen op gezinshulp. Men krijgt een hele leerervaring. Daarom denk ik dat het goed is om het experiment te verlengen. De resultaten van de evaluatie, bijvoorbeeld inzake de substitutie van zorgtaken, zal niet dramatisch veranderen, maar de wijze waarop men mensen rekruteert, kan veranderen.

Er is zowel een tekort aan zorgen als een overschot op het budget. Een budget van soms wel 1,2 miljoen frank is een groot budget, maar het overschot heeft te maken met het feit dat een aantal mensen niet bereid zijn de verzorging die ze zelf al hadden georganiseerd, op te geven. Het experiment loopt immers maar één jaar. Er is zorg toegevoegd. Bij alleenstaanden gaat men substitueren, maar ook zij verkiezen hun contacten met formele zorgverstrekkers ten minste voor een gedeelte te behouden. Dit verklaart waarom er tekorten zijn en waarom er een budgetoverschot is.

De heer Bart Vandendriessche : Was er voldoende begeleiding van de mensen door het Vlaams Fonds ? Ik bedoel onder meer de begeleiding inzake het financieel statuut en de arbeidswetgeving. In het begin waren daar opmerkingen over.

Professor Jef Breda : De budgethouders worden begeleid. Zij moeten immers rekeningen opsturen en kunnen worden gesanctioneerd. De persoonlijke assistenten worden niet begeleid. Die keuze maakten we bewust. We gingen er immers van uit dat de budgethouder de werkgever is. Er is heel weinig coaching van persoonlijke assistenten. Dat blijkt uit het onderzoek. Sommige persoonlijke assistenten zeggen dat er meer toezicht nodig is. Er is een minderheid van ongeveer 1 op 5 die klachten heeft en pleit voor sociale inspectie en bescherming onder meer door het Vlaams Fonds. Dit is een aanwijzing dat het statuut en de bescherming van persoonlijke assistenten niet waterdicht is. Een te bureaucratische invulling maakt echter flexibiliteit onmogelijk die precies het grote voordeel is van een persoonlijke assistentiebudget.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Hoe ziet de toekomst er uit ?

Professor Jef Breda : We zijn vertrokken met het idee dat vanuit economisch, orthopedagogisch, pedagogisch, sociologisch en menselijk oogpunt belangrijke zaken voor een persoonlijke assistentiebudget pleitten : het verrijkt de persoonlijkheid. Het experiment is een succes, maar nu ook weer geen overdonderend succes. Het is niet goedkoop en er moet nog aan worden gewerkt. Zo ging er onverantwoord veel geld naar vervoer.

Als onderzoeker vind ik één jaar een veel te korte tijd voor dit experiment. Ook de groep was veel te klein. Mensen moeten de kans krijgen te leren. Ik stel voor het experiment te verlengen tot drie jaar en er een grotere groep mensen bij te betrekken. Volgens mij is het beter om met een algemene regeling nog te wachten. Als onderzoeker denk ik dat er nog veel zal veranderen. Maar enige bijsturing is nodig.

Mevrouw Patricia Ceysens : Zal het niet zo zijn dat iedereen die een budget krijgt, altijd een leerproces moet doormaken ? Uiteraard moeten we een aantal algemene zaken uit het experiment halen, maar iedereen zal vanaf nul moeten herbeginnen.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Is er bij de individuele situatie een verschil tussen zwaar gehandicapten en licht gehandicapten ?

Professor Jef Breda : Eigenlijk weten we dat nog niet. Wel zien we dat de situatie bij alleenstaanden anders is dan bij gezinnen. Precies mensen die vanuit een instelling weer naar huis kunnen, maken een grote leerervaring mee. Maar bij het experiment waren alleen mensen betrokken die al thuis waren. Toch is de idee van een persoonlijk assistentiebudget oorspronkelijk bedoeld als een alternatief voor instellingen. Op

lange termijn stelt zich de vraag of mensen met een assistentiebudget uiteindelijk toch naar een instelling zullen gaan, dan wel of ze zich thuis zullen handhaven.

Zoals mevrouw Ceysens terecht opmerkt, gaat het steeds om een individuele leerervaring, maar ook collectief moet er geleerd worden. Bij veel experimenten lukt het experiment, maar slaagt men er niet in om het over te brengen naar de natuurlijke situatie. Zo bereikten we met dit experiment vooral gemotiveerde mensen. Vier mensen hadden al een persoonlijke assistent. Bij hen is vooral de financiële situatie gewijzigd.

2.1. Uiteenzetting door mevrouw Lia Hermans, directeur Eigen Thuis Grimbergen

Mevrouw Lia Hermans : Onze organisatie is gericht op de sociale integratie van personen met een handicap. In onze instelling verblijven 30 zwaar motorisch gehandicapten. Behalve voor huisvesting zorgen we onder meer voor vervoer en mobiele assistentie. Ook niet-bewoners van Eigen Thuis uit Grimbergen en omgeving komen daarvoor in aanmerking.

Het voorliggende voorstel van decreet inzake de invoering van persoonlijke assistentie kan een antwoord bieden op de algemene vraag om zo lang mogelijk thuis te kunnen blijven wonen. De toekomstige vergrijping zal de vraag naar niet-gespecialiseerde hulpverlening thuis nog doen toenemen. De doelgroep van het persoonlijk assistentiebudget is in feite dus veel ruimer dan degene die het voorstel beoogt.

Tien jaar geleden al werd over deze problematiek gedebatteerd. Er werd toen in opdracht van de Koning Boudewijnstichting een voorstel opgesteld tot uitbouw van een mobiele assistentie-, verzorgings- en begeleidingseenheid voor gehandicapten, bejaarden en zieken. Ik schets de hoofdlijnen ervan. De gehandicapte, de zieke, de bejaarde en de langdurig zieke thuishouden wordt momenteel als een belangrijke waarde naar voren geschoven. De mantelzorg wordt als de hoeksteen van de thuiszorg beschouwd. De vraag rijst echter of de thuiswonende recht heeft op een zelfstandig leven zonder de naaste omgeving te moeten belasten. De beschikbaarheid en oproepbaarheid van de verschillende diensten in de thuiszorg is fragmentair, ongecoördineerd en niet permanent aanwezig. De hulpverlening wordt meestal beperkt tot de thuisituatie.

De leemtes in de huidige thuiszorg kunnen in vier categorieën worden ondergebracht : het ontbreken van diensten die bij oproep of na afspraak assistentie verschaffen ; het gebrek aan diensten voor oppas, assistentie en verzorging die voor langere duur de mantelzorg kunnen vervangen ; onvoldoende beschikbaarheid van de thuiszorg op permanente wijze en ten slotte onvoldoende assistentie en verzorging buiten de thuisituatie. Om op al deze tekorten in te spelen, is er nood aan mobiele diensten voor assistentie, verzorging en oppas als tijdelijke vervanging van de mantelzorg. Dergelijke diensten kunnen tijdelijk de zorg overnemen en zo de mantelzorg ontlasten. Vooral 's nachts, 's avonds en tijdens het weekend blijft de professionele dienstverlening in gebreke. Individuele vakantie, een uitstapje, restaurantbezoek, enzovoort is voor een gehandicapte slechts mogelijk mits de nodige assistentie. Zelfs met een aangepaste vervoersdienst en toegankelijke gebouwen blijft het probleem van de assistentie bestaan. Een mobiele assistentie-, verzorgings- en begeleidingseenheid vormt hierop een adequaat antwoord.

Een mobiele dienst moet tegemoet komen aan de vraag naar assistentie, verzorging, begeleiding of oppas van de betrokkenen binnens- en buitenshuis ; gedurende de dag, de avond en de nacht, tijdens de week en in het weekend, voor niet-permanente hulpaanvragen, bij oproep of na afspraak. Polyvalente beroepskrachten moeten daarvoor instaan voorzover de bestaande diensten voor thuiszorg niet optreden en zonder de mantelzorg te vervangen. De overheden moeten hun beleid aanpassen aan de geëvolueerde noden van de gehandicapten, bejaarden en zieken. Dat hierbij een potentieel aan werkgelegenheid wordt aangeboord, is een bijkomend pluspunt.

Onze organisatie kreeg in 1989 de goedkeuring voor haar project. Aanvankelijk waren er twee voltijdse personeelsleden. Later kwam er een halftijds personeelslid bij. De dienst bedient ongeveer 100 klanten en speelt in op een duizendtal hulpvragen uit Grimbergen en omgeving. Onze organisatie verleent assistentie bij vrijetijdsbesteding, bij werk en opleiding, tijdelijke huishoudelijke assistentie en oppas. Het gaat echter wel slechts om een aanvulling bij de bestaande diensten. Dagelijks kunnen de hulpbehoevenden vragen stellen aan een dispatcher. De hulpvragen worden afgehandeld in de volgorde van oproep. Vaak kunnen we

de vraag niet aan. We beschikken over onvoldoende middelen en personeel om permanent beschikbaar te zijn.

Wel is er steeds een noodinspringdienst stand-by voor het geval iemand van de 2,5 personeelsleden wegvault. Voor de werkingskosten rekenen we een kleine bijdrage aan, gezien we niet worden gesubsidieerd : 80 frank per uur, met een maximum van 750 frank per dag. Onze klanten krijgen inspraak : ze zijn vertegenwoordigd in de algemene vergadering en de raad van bestuur en worden betrokken bij de selectie van personeel. Er is een snelle procedure van klachtenbehandeling.

Ten slotte willen we er ook op wijzen dat mobiliteit van de doelgroep een essentiële voorwaarde is om een geïntegreerd leven mogelijk te maken. Ook hier wordt vanuit het veld gepleit voor verschillende oplossingen die elkaar niet uitsluiten : de budgetgerichte oplossing waarbij de individuele wagen wordt aangepast zodat de gehandicapte die eventueel zelf kan besturen, en het uitbouwen van diensten voor aangepast vervoer die complementair zijn aan en desnoods vervangend voor niet aangepast openbaar en privé-vervoer.

Vandaar dat wij ervoor pleiten om naast het experiment persoonlijk assistentiebudget ook de mogelijkheid op te nemen om te experimenteren met 'mobiele assistentiediensten'.

2.2. Bespreking

Mevrouw Sonja Becq : Welke soort hulpvragen worden er gesteld ? Op welk moment van de dag wordt er vooral gebruik gemaakt van uw dienst ?

Mevrouw Patricia Ceysens : Ik was helemaal niet vertrouwd met mobiele assistentie en begeleidingseenheden. Uw presentatie heeft mij aangenaam verrast. Denkt u ook een rol te kunnen spelen in het decreet op de thuiszorg ?

U bent actief in de buurt van Grimbergen. Hoe groot is de regio die u kan bedienen ?

Werkt u ook met vrijwilligers ? Hoe zit het met de flexibiliteit ?

Mevrouw Lia Hermans : Het aantal vrijwilligers is eerder beperkt. De meesten houden het niet lang vol. De medewerkers vullen op een uurrooster in wanneer ze beschikbaar zijn en de dispatcher houdt daar rekening mee. We werken op ieder moment van de dag, behalve 's nachts. Om die reden moeten we ook over een zo groot mogelijke groep medewerkers beschikken. We werken inderdaad vanuit Grimbergen, maar aanvaarden alles wat in ons schema past, zelfs in Brussel. Voor wat de vraag over de thuiszorg betreft, zou het decreet kunnen bepalen dat dergelijke diensten hierin passen, eventueel als lokaal of regionaal dienstencentrum.

We hebben het project niet 'wetenschappelijk' bestudeerd, maar dat zou inderdaad interessant zijn. Wel is het zo dat 90 percent van de diensten buitenshuis worden verleend : boodschappen doen, familiebezoek, culturele activiteiten enzovoort.

Mevrouw Sonja Becq : Organiseert u vorming voor de assistenten ?

Mevrouw Lia Hermans : Vorming wordt heel pragmatisch aangepakt. Er bestaat nog geen kant-en-klaar vormingspakket – de VDAB zou daarvoor kunnen zorgen – en daarom leert iedere nieuwe medewerker het werk kennen in de praktijk, van andere medewerkers en van de gehandicapten. Ik heb de indruk dat onze medewerkers de baan als een voortdurend leerproces ervaren, omdat alles nog relatief nieuw is. Eenmaal ze goed ingewerkt zijn, lijken ze redelijk tevreden. Ze worden betaald volgens de gebruikelijke barema's van de sector.

Mevrouw Patricia Ceysens : De gevraagde prijs lijkt mij bijzonder weinig.

Mevrouw Lia Hermans : Daarvan betalen we de administratieve en verplaatsingskosten. De lonen zijn grotendeels gesubsidieerd.

Mevrouw Patricia Ceysens : Krijgt u ook vaak de klacht te horen van de gehandicapten dat ze steeds andere mensen krijgen ?

Mevrouw Lia Hermans : Neen.

Mevrouw Sonja Becq : U zegt dat wie eerst belt, ook eerst geholpen wordt. Dan moet u toch veel weigeren.

Mevrouw Lia Hermans : Dat valt voor, maar de dispatcher onderhandelt met de klanten en stelt alternatieven voor.

3.1. Uiteenzetting door de heer Jackie Claeys, coördinator Focus-Gent

De heer Jackie Claeys : Ik ben coördinator van de dienst zelfstandig wonen voor lichamelijk gehandicapten. We zijn al een vijftiental jaar actief en waren een van de eerste diensten in België. Omdat mijn praktijkervaring weinig te maken heeft met assistentiebudgetten, heb ik raad gevraagd aan mensen die er meer over weten en aan gehandicapten zelf.

Een inclusief beleid wil zeggen dat een decreet wordt gemaakt voor de hele bevolking waarna er wordt nagedacht over specifieke aanpassingen voor de gehandicapten. Daarom hoeft het persoonlijk assistentiebudget geen maatregel op zich te zijn en kan het getoetst worden aan de bestaande voorzieningen van het Vlaamse Gewest. Ik denk hierbij aan het decreet op de thuiszorg.

In ons land moeten 575.000 mensen het met een bestaansminimum stellen. Dat is vijf percent van de bevolking. Prioriteiten moeten objectief verantwoord zijn.

Het persoonlijk assistentiebudget gaat uit van een nieuwe visie op de zorg. Er worden middelen ter beschikking gesteld zodat de gehandicapte zelf de zorg kan organiseren en betalen. Voor sommigen hoeft hulp van de omgeving niet meer. Het is verantwoord om te reflecteren over de maatschappijvisie die hieraan ten grondslag ligt.

In de huidige fase is het assistentiebudget enkel bedoeld voor een handvol fysiek gehandicapten. Andere doelgroepen zullen zich aanbieden en er zal ook assistentie worden gevraagd op andere terreinen. Wat met de duizenden hulpbehoevende bejaarden ? Men zal eerst moeten kijken wat dat allemaal kan kosten. Wij hebben moeite met de timing van het voorstel. Uit wat professor Breda heeft gezegd, blijkt dat nog niet alles in kannen en kruiken is.

Een aantal taken die tot de assistentie behoren, worden nu reeds opgenomen door bestaande diensten. Die zijn echter niet altijd beschikbaar als de gehandicapte ze nodig heeft. Meer flexibiliteit en een betere organisatie zou de meeste problemen kunnen oplossen. Hoe ziet het contract met de assistent eruit ? Wat zijn de arbeidsvoorwaarden ?

Assistentie op de arbeidsplaats of in een onderwijsinstelling is uitgesloten, maar bij een reis kan het wel. Hoe wordt de assistentie gecontroleerd ? Komt er een soort registratie of moeten enkel de gemaakte kosten worden bewezen ? Wat met de privacy ? Wie komt in aanmerking voor het systeem ? Welke criteria zullen worden gehanteerd ? We onderschrijven de beslissing om mentaal gehandicapten en minderjarigen uit te sluiten. Kan voor mentaal gehandicapten geen geëigend systeem worden uitgewerkt ? Volgens ons staat mantelzorg haaks op het persoonlijk assistentiebudget. Die zal dus stilaan worden geweerd.

Het inbrengen van een intermediaire structuur houdt gevaren in. Een aantal gehandicapten kan een eigen tussendienst oprichten. Op termijn kan zo de autonomie teloor gaan. De aanwerving van een assistent valt dan niet meer onder de verantwoordelijkheid van de gehandicapte. Tot slot : het budget zou een volwaardige aanwerving moeten mogelijk maken. Het personeelsstatuut moet worden bekeken. Een aantal kosten

kunnen best via een forfait worden geregeld. Voor mentaal gehandicapten moet een eigen systeem worden ingevoerd. Wij hebben geen goed inzicht in de selectie van kandidaten die in aanmerking komen. Er moeten objectieve criteria zijn.

3.2. Bespreking

De heer Bart Vandendriessche : Wat doet Focus Wonen Gent specifiek ? Is er geen combinatie mogelijk tussen beschut wonen en een persoonlijk assistentiebudget ?

De heer Jackie Claeys : Ik heb ervaring met het zelfstandig wonen van tien tot vijftien ernstig lichamelijk gehandicapten, waarvan de meeste wonen rond een bestaande ADL-centrale. Daar speelt afstand wel een rol als dringend hulp moet worden verleend. De combinatie van beide is theoretisch wel mogelijk, maar schept problemen. Een en ander is nog niet uitgewerkt.

Mevrouw Patricia Ceysens : De heer Claeys stelt het persoonlijke assistentiebudget voor als de doodsteek voor de mantelzorg. Dat hoeft niet zo te zijn. De mantelzorg heeft een eigen rol en beïnvloedt de kwaliteit van het leven zodanig dat ze niet vervangbaar is. Daarnaast is er nood aan een andere vorm van ondersteuning.

De heer Jackie Claeys : Ik had nog geen kennis genomen van het rapport van professor Breda, waaruit zou blijken dat de mantelzorg niet wordt teruggedrongen, maar we zijn nog in een beginfase. Ik kan nu mijn standpunt wel nuanceren.

Toch verwijs ik naar een gehandicapte die in Het Volk verklaarde dat het moeilijk valt om mensen te zeggen dat hun hulp niet langer nodig is.

De heer Guy Swennen : Een hoorzitting is natuurlijk niet bedoeld om te debatteren. Ik heb echter de indruk dat ik enige vrees hoor van de vereniging voor zelfstandig wonen Focus. Ik denk dat beide systemen wel naast elkaar kunnen bestaan.

Het persoonlijk assistentiebudget gaat mantelzorg juist meer mogelijk en meer draagbaar maken. Mantelzorg heeft een specifieke meerwaarde, maar kan niet zo veel tijd besteden aan de gehandicapte als een persoonlijke assistent. Heeft de heer Claeys het al vanuit die invalshoek bekeken ?

De heer Jackie Claeys : Ik ben niet bang dat onze voorziening zal leeglopen. Op het persoonlijke assistentiebudget zal een ander publiek een beroep doen. Dit stelsel zal een groep aanspreken die nu geen beroep doet op voorzieningen van het Vlaams Fonds, mensen die het persoonlijke assistentiebudget zullen beschouwen als een goede aanvulling van wat ze nu al hebben georganiseerd. Het kan zeer succesvol worden.

4.1. Uiteenzetting door mevrouw Marie Cecile Bogaert, voorzitter Vlaamse Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten (VVHVG), en de heer Etienne Buysse, algemeen secretaris VVHVG

Mevrouw Marie-Cecile Bogaert, namens de Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten : Ik heb een mentaal gehandicapte volwassen dochter van 27 jaar, en ik ben ook haar juridisch vertegenwoordiger. Tegelijk vertegenwoordig ik hier ook de Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten. Ik wil de heer Swennen danken dat hij met zijn voorstel de discussie op gang gebracht heeft, maar meteen voeg ik eraan toe dat ik niet gelukkig ben dat het initiatief bij voorbaat mentaal gehandicapten uitsluit. Waarschijnlijk is dit ten dele omdat men de reacties vreesde. Het is ook zo dat het persoonlijk budget de levenswijze van fysiek gehandicapten niet grondig verandert, de maatschappij moet dus niet anders gaan denken. Bij mentaal gehandicapten denkt men dat de levensloop altijd vroeg of laat uitloopt in een opname in een instelling ; hoe vroeg of laat dat is, is dan afhankelijk van de mantelzorg. Het beleid is een voorzieningsbeleid, het behandelt niet de vraag over de plaats van de gehandicapte in de maatschappij. Het is net dit aspect dat kan veranderen als mentaal gehandicapten persoonsgebonden assistentie kunnen krijgen. Het zelfbeschik-

kingsrecht van mentaal gehandicapten wordt nu niet gerespecteerd, zij zijn afhankelijk van de keuzen van hun ouders. De redenering die men nu aanhoudt voor mentaal gehandicapten, is vergelijkbaar met een situatie waarbij men u alvast op 40 of 50 jaar naar een rusthuis zou sturen, opdat u eraan gewend zou zijn tegen de tijd dat u er nood aan hebt.

Als men het een mentaal gehandicapte zelf vraagt, kiest hij of zij er vrijwel steeds voor om alleen te wonen, of om thuis te blijven. Ook als we toegeven dat dit niet altijd mogelijk is, neemt dit niet weg dat deze keuze van de gehandicapte niet gerespecteerd wordt. Familie of andere mantelzorgverleners moeten geholpen worden om deze keuze wel te kunnen uitvoeren. Als ouders zijn we geschokt als we te horen krijgen dat persoonlijke assistentie voor onze mentaal gehandicapte kinderen niet te organiseren is, dat zij daartoe niet bekwaam zijn, bijvoorbeeld om de bijbehorende administratie te voeren. Deze personen hebben echter meestal een bijzonder juridisch statuut : de minderjarigheid is verlengd, of er is een voogd aangesteld. De juridisch vertegenwoordiger kan de organisatie op zich nemen. Daarnaast blijkt dat ook de fysiek gehandicapte budgethouders de persoonlijke assistentie gebruiken om net die administratieve taken te laten uitvoeren. Met persoonlijke assistentie aan mentaal gehandicapten zou de zorg meer aansluiten op de vraag. Nu is men voor zorg aangewezen op instellingen, die nooit even sterk op de individuele cliënt kunnen inspelen.

Een argument om het systeem niet open te stellen voor mentaal gehandicapten is dat het te veel zou kosten. Het is inderdaad zo dat veel mensen het momenteel zonder hulp stellen en dat de mantelzorg overbevraagd is. Dit is zeer belastend voor, bijvoorbeeld, de ouders, die een paar uurtjes hulp zeker zouden verwelkomen. Men moet ook voor ogen houden wat de prijs is van plaatsing en dat het een besparing van miljoenen betekent als men ervoor kan zorgen dat de persoon bij de ouders kan blijven. Ook van broers of zussen komt overigens soms de opmerking dat de gehandicapte bij hen in huis zou kunnen blijven, als er dagelijks wat hulp zou zijn.

Door een beslissing vijf jaar voor zich uit te schuiven, lost men het probleem niet op. Men mag mensen er niet toe verplichten uiteindelijk in een instelling terecht te komen. We mogen niet verwachten dat wie nu in een instelling leeft, weer uit de instelling komt, maar we kunnen wel nieuwe plaatsingen vermijden die niet hoogstnodig zijn.

De heer Etienne Buysse, namens de Vereniging voor Hulp aan Verstandelijke Gehandicapten : Wij zijn verheugd over de ommekeer in het denken waartoe dit decreet bijdraagt, maar teleurgesteld dat de maatregel beperkt blijft tot personen met een fysieke handicap. Dit komt natuurlijk deels omdat deze groep zelf zijn noden kan verwoorden en omdat de persoonlijke assistentie gezien wordt in combinatie met ADL. Bij mentaal gehandicapten verschuift de zorg meer in de richting van ondersteuning bij het functioneren in de samenleving.

De essentiële omkaderingsfuncties zijn niet verschillend voor fysiek of mentaal gehandicapten. In grote lijnen vinden we voor de persoonlijke assistentie ook dezelfde categorieën terug als degene die op federaal vlak gehanteerd worden in het kader van de zelfredzaamheid. Op dezelfde terreinen moet er ondersteuning zijn van opvoeders, begeleiders, coaches, mediators.

Een fundamenteel verschil is dat mentaal gehandicapte personen slechts zelden alleen wonen. Om de positie van de gebruiker te versterken, moeten de geldstromen dringend verlegd worden. Naast de inspraak- en participatiebesluiten is een fundamenteelere wending nodig. Het persoonlijke budget is aangewezen voor personen die in een gezin wonen, of alleen. Personen die in een instelling verblijven, zijn niet de prioritairere doelgroep. Voor gezinnen met een verstandelijk gehandicapt kind blijft er een grote druk om dag in dag uit klaar te staan voor de verzorgingsbehoefte van het persoon. Zijn werk gedeeltelijk of helemaal opgeven om voor iemand te zorgen, wordt financieel bestraft en is vaak niet mogelijk. Vooral vrouwen staan in voor de verzorging en opvang, van gelijkwaardigheid tussen partners is niet altijd sprake.

Persoonlijke assistentiebudgetten zullen het mogelijk maken dat gezinnen begeleiding kunnen kopen, wanneer die voor hen het meest aangewezen is. Keuzes daarover zullen worden gemaakt in overleg met de gehandicapte persoon, en in een gedeelde verantwoordelijkheid tussen mantelzorg en formele zorg.

Voor personen die alleen wonen en zich sociaal integreren, zal een begeleidingsaanbod met keuzes vanuit de persoon worden samengesteld. Waar dit in de thuissituatie met de ouders, familieleden als referentiepersoon zal gebeuren, zal dit voor de samenwonende persoon door hem/haar moeten gebeuren, bij voorkeur samen met de naastbestaanden. De rechtsbekwaamheid van handelen op het vlak van de materiële belangen moet worden afgewogen. Indien deze voorwaarde ontbreekt, moet een juridisch verantwoordelijke optreden.

Dit om onder meer tegemoet te komen aan het voorstel van decreet waar, naast het gerechtigd zijn, vier voorwaarden worden opgelegd tijdens de periode van tenlasteneming, met name zelf de zorg op zich nemen voor de organisatie van de hulp, niet opgenomen zijn in een voorziening, geen hulp ontvangen van een erkende dienst voor gezins- en bejaardenhulp, en meerderjarig en rechtsbekwaam zijn. Voor verstandelijk gehandicapten kan worden bepaald dat een beschermingsstatuut perfect het ontbreken van de rechtsbekwaamheid opvangt.

Het uitsluiten van minderjarigen en verstandelijk gehandicapte personen omdat een volledig zelfstandige keuze door de persoon met een handicap ontbreekt, is onverantwoord. Dit is beweren dat het zelfbeschikkingsrecht niet zou bestaan voor personen met een verstandelijke handicap. Toch weten we uit ervaring dat ze perfect kunnen aangeven wat ze wensen en verlangen. De fout, die we herhaaldelijk vaststelden in het verleden, is dat hen keuzes worden ontzegd vanuit de defectvisie. Gelukkig is deze visie bij personen met een fysieke handicap grotendeels opgeheven, maar ze blijft bij personen met een verstandelijke handicap als harde waarheid behouden.

Zelfbeschikkingsrecht is weliswaar geen term die juridisch invulbaar is, maar die ressorteert uit ethische debatten en een morele code, waarbij we ervan uitgaan dat elk individu het recht heeft zijn eigen leven te sturen en de belangrijke beslissingen zelf te nemen. Voor verstandelijk gehandicapten zal dit inderdaad vaak samen met anderen zijn, niet voor hen. Maar vele beslissingen in ons leven nemen we samen en we zijn ook onderhevig aan de beslissingen die anderen namen. Voor ieder van ons geldt een beperking van het zelfbeschikkingsrecht en zelfstandige keuzes. We hopen dat u deze visie onderschrijft, omdat ze fundamenteel is in het debat.

De ervaringen in het buitenland, meer bepaald in Nederland, hebben ons onder meer het volgende geleerd. Ten eerste worden de experimenten met persoonsgebonden budget voor verstandelijk gehandicapte personen apart opgezet van deze van personen met een fysieke handicap. Er wordt wel vertrokken vanuit eenzelfde filosofie. In de ontwerpbegroting 1999 van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie voor Personen met een Handicap staat 12 miljoen frank ingeschreven voor een experiment voor personen met een verstandelijke handicap. We hopen dat de voogdijminister en de Vlaamse regering deze positieve evolutie zullen steunen.

Verder blijkt dat de indicatiestelling vaak hinkt op twee gedachten. Enerzijds wordt gekeken naar vergelijkbare zorg in natura, anderzijds maakt men een onderscheid naar de begeleidingsbehoefte in uren. Wellicht moeten er diverse categorieën worden uitgetekend, die een maximaal jaarlijks te besteden bedrag aangeven.

Een derde punt is dat het persoonsgebonden budget een volwaardig alternatief is voor de opname in een zogenaamde collectieve voorziening, maar wellicht zullen tussenvormen, waarbij personen een beroep doen op collectieve voorzieningen tegen kostprijs voor welbepaalde facetten, zinvol zijn. Dit is vooral het geval wanneer de professionaliteit en de kwaliteit van de begeleiding moeten worden gegarandeerd.

Ten vierde is goede en deskundige voorlichting door organisaties die betrokken zijn bij zorg, maar onafhankelijk van voorzieningen en diensten, een onontbeerlijke voorwaarde om potentiële gebruikers wegwijs te maken in deze nieuwe zorgbestedingsvorm. Het Vlaams Fonds kan hier een belangrijke bijdrage leveren.

Ten slotte lijkt de al werkende weg het meest aangewezen te zijn, maar dit verloopt wellicht chaotisch. Gezien het innovatieve en betrekkelijk nieuwe zal dit echter de meest aangewezen formule zijn.

We vragen dat het voorstel van decreet in het licht van deze evolutie zou worden geamendeerd. Dit betekent dat in artikel 58bis 'of begeleider' moet worden toegevoegd en in artikel 58ter, 11°, zou meerderjarig en rechtsbekwaam moeten worden aangevuld met 'of een juridisch beschermingsstatuut toegewezen zijn'. Uiteraard moet in de memorie van toelichting de groep van personen met een verstandelijke handicap worden behouden omwille van de hierboven opgesomde redenen.

Als vereniging van ouders en familieleden, die in Vlaanderen 4000 gezinnen groepeerd, vragen we u met aandring om ook voor de meest kwetsbaren aandacht te hebben en hen de nieuwe ontwikkelingen niet te onthouden. De rechten van mensen met een handicap zijn geen andere rechten dan die van mensen zonder een handicap, maar behoeven wel speciale aandacht. Ten slotte danken we u voor de aandacht die u voor dit belangrijk onderwerp heeft voorbehouden.

4.2. Bespreking

De heer Guy Swennen : Het is nooit mijn bedoeling geweest om in de memorie van toelichting de mentaal gehandicapten uit te sluiten van een persoonsgebonden budget. Het gaat om een systeem van een persoonsgebonden assistentiebudget. De emancipatorische meerwaarde in de zin van een grotere zelfstandigheid is daarbij zeer belangrijk. De voorwaarden ervan zijn voor fysiek gehandicapten anders dan voor mentaal gehandicapten.

Vindt u ook niet dat er objectief gezien verschilpunten zijn en dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen een persoonsgebonden assistentiebudget, zoals bepaald in het voorstel van decreet, en een persoonsgebonden budget waarvoor u pleit ?

Mevrouw Marie-Cecile Bogaert : U maakt een subtiel verschil dat in de praktijk anders wordt geïmplementeerd. We gaan er evenwel niet mee akkoord dat u het persoonsgebonden assistentiebudget per decreet gaat invoeren en het persoonsgebonden budget op de lange baan schuift. De nood aan een persoonsgebonden budget is namelijk even groot, maar is algemener en meer verborgen. Nog altijd nemen veel dwaze ouders de zorg op zich. Ik ben daarstraks getroffen door de stelling dat de mantelverzorger geen hulp wil omdat hij alles zelf wil doen.

De emancipatorische gedachte is even goed van toepassing op deze doelgroep. Het is niet omdat ze een lager intelligentiequotiënt hebben, dat ze geen verlangens hebben zoals ieder normaal mens. Welke intelligentiegrens gaat u trouwens hanteren ? Dit is een uiterst delicaat probleem.

Er bestaat weinig onderscheid tussen een persoonsgebonden assistentiebudget en een persoonsgebonden budget. Wel dient de assistent beter gevormd te zijn. De tussenpersoon moet voor een stuk begeleiden en steeds de keuze van de persoon eerbiedigen. Het merendeel zal evenwel kiezen voor een instelling, ook al zijn de gehandicapten er niet voor.

Mevrouw Patricia Ceysens : Ik wil toch benadrukken dat u als ervaringsdeskundige uit de mantelzorg het persoonsgebonden assistentiebudget niet als een aanval op uw rol moet beschouwen.

Ten tweede zal men bij nieuwe plaatsingen niet meer kiezen om personen met een verstandelijke handicap in een voorziening te plaatsen, als men de keuze heeft.

Ten slotte hebt u het in uw tekst over minderjarigen en personen met een verstandelijke handicap, terwijl u in het amendement alleen maar spreekt over deze laatsten.

Mevrouw Marie-Cecile Bogaert : Momenteel brengen veel mensen hun kinderen naar een instelling uit angst of omdat ze het met hen thuis erg moeilijk hebben. Deze mensen zullen niet veranderen. Een aantal zal evenwel de stap zetten als ze de keuze hebben. Heel veel mensen hebben veel moeite met hun kinderen, maar zijn bereid zich om te vormen zodat ze thuis kunnen helpen. Van die kant zal er niet zoveel weerstand bestaan. De vraag rijst wat de plaats is van de gehandicapten in de huidige maatschappij. Gehandicapten horen niet meer thuis in instellingen.

De heer Etienne Buysse : Dit voorstel gaat over de relatie tussen de hulpverlening en de hulpvrager. Het onderwijs bijvoorbeeld is goed georganiseerd. De stap voor kinderen met een verstandelijke handicap naar het gewoon onderwijs is nog moeilijk, maar heel voordelig voor de kinderen. Op die manier staan ze sterker in de samenleving. De betutteling vermindert dan meestal.

In ons amendement hebben wij ons vooral naar de volwassenen gericht. Maar we willen ouders met minderjarige kinderen niet uitsluiten. We willen stapsgewijs gaan en starten met volwassenen.

5.1. Uiteenzetting door mevrouw Lieve Van Steenberghe, penningmeesteres Onze Nieuwe Toekomst, en de heer Danny Vandepierre, ondervoorzitter Onze Nieuwe Toekomst

Mevrouw Lieve Van Steenberghe : Het deed ons veel plezier dat wij werden uitgenodigd voor deze hoorzitting. Onze Nieuwe Toekomst heeft de opdracht ervoor te zorgen dat mensen met een verstandelijke handicap worden gehoord. Onze Nieuwe Toekomst is een vereniging voor mensen met een verstandelijke handicap. Ze bestaat sinds 1997 en telt iets meer dan 60 leden. In de kerngroep zitten 14 leden. We doen zoveel mogelijk dingen alleen. Alleen voor zaken waarvoor we hulp nodig hebben, doen we een beroep op een coach.

Onze Nieuwe Toekomst heeft drie doelen. We willen de rechten van mensen met een verstandelijke handicap verdedigen, we willen laten weten dat we mensen met eigen mogelijkheden zijn, we willen iedereen met een verstandelijke handicap steunen, zodat ze durven praten en hun stem laten horen.

Om onze mening te kunnen zeggen over wat de regering doet, is het nodig dat de dingen eenvoudig worden uitgelegd. De tekst van het decreet was voor ons heel moeilijk. Wij willen vragen dat iedereen zo eenvoudig mogelijk spreekt.

Wij vinden het goed dat er zoiets zou komen als persoonlijke assistentie. Het zou goed zijn dat wij zelf onze begeleiding kunnen kiezen, dat we deze mensen vertrouwen. Belangrijk is ook dat mensen die ons steunen enkel hulp geven wanneer wij die nodig hebben. We moeten weten waar en wanneer ze bereikbaar zijn. Met de begeleiding van nu lukt dit niet altijd.

We hebben wel nog veel vragen. Als we ons eigen assistentiebudget krijgen, wat gebeurt er dan met onze tegemoetkoming ?

We gaan akkoord met het doel van het persoonlijke assistentiebudget. Maar sommige mensen zullen misschien hulp nodig hebben bij het omgaan met geld. Anderen zullen hulp nodig hebben bij het plannen van dingen. Een persoonlijke assistent zal ons moeilijke papieren moeten helpen uitleggen, bijvoorbeeld de belastingbrief.

De heer Danny Vandepierre : Er moeten goede afspraken worden gemaakt met de assistent. Ik kan opschrijven wat ik goed kan en waar ik hulp bij nodig heb. Als er een assistent zich komt voorstellen, zou ik goed met hem afspreken over wat ik van hem verwacht.

Veel mensen met een verstandelijke handicap leven in een instelling. In dat geval zou de helft van het budget voor de instelling kunnen zijn. Het andere deel zou ons persoonlijke assistentiebudget zijn. Het geld van de instelling zou gebruikt worden voor het wonen en voor de begeleiding van de leefgroep. Mijn eigen geld zou ik gebruiken voor de hulp van mijn persoonlijke assistent. Wanneer ik bijvoorbeeld naar een vergadering van Onze Nieuwe Toekomst wil, kan ik 's avonds niet meer met het openbaar vervoer terugkeren. Mijn persoonlijke assistent zou me kunnen brengen en ophalen.

Wij gaan er niet mee akkoord dat een persoonlijke assistent niet op het werk kan komen. In dringende gevallen zou dat wel het geval moeten zijn, bijvoorbeeld wanneer er problemen zijn en ik met de baas ga praten. Ook wanneer ik nog wil bijleren, zou mijn assistent erbij moeten zijn. Hij kan me bijvoorbeeld helpen als ik computerlessen wil volgen.

Ook wie verlengd minderjarig is, moet recht hebben op een persoonlijk assistentiebudget. Zij hebben evenveel rechten als andere mensen.

Wij stellen voor dat er een onafhankelijke dienst wordt opgericht om ons te helpen met bijvoorbeeld de papieren, met het zoeken naar een assistent die goed bij ons past of met het omgaan met geld.

We denken dat volwassen mensen met een handicap niet meer moeten worden opgevoed. Sommige dingen willen wij nog leren, net als iedereen. Een assistent kan ons daarbij helpen. Het persoonsgebonden assistentiebudget zou ons helpen om erbij te horen in de maatschappij. Wij zijn in de eerste plaats mensen, onze beperkingen komen pas op de tweede plaats. Bedankt om naar ons te luisteren.

5.2. Bespreking

Mevrouw Patricia Ceysens : In de tekst staat dat het met de begeleiding nu niet altijd lukt. Kan men daar enkele voorbeelden van geven ?

Mevrouw Lieve Van Steenberg : Ik woon in een instelling voor begeleid wonen. Er zijn drie begeleiders, maar die hebben zelf ook een gezin. Zij zijn dus niet altijd aanwezig. We kunnen hen niet altijd bereiken. Maar soms hebben we dringend hulp nodig. Zij hebben ook vaste uren. Ze begrijpen ons niet altijd.

De heer Bart Vandendriessche : De tekst is heel duidelijk. Maar ik wil graag weten of de 60 leden mensen zijn van verschillende projecten van begeleid wonen.

Mevrouw Lieve Van Steenberg : Het initiatief is opgericht door Vormingswerk voor Mentaal Gehandicapten (VMG). De heer Martens hielp ons bij de oprichting. Na een congres hadden we het gevoel terug in de kou te staan. Velen waren dus tevreden met de start van de vereniging. De mensen komen van over heel Vlaanderen. Zij komen ook vanuit instellingen.

De heer Danny Vandeperre : In onze vergaderingen wordt er gewerkt rond telefoneren, openbaar vervoer enzovoort.

De heer Bart Vandendriessche : Op welke wijze werd de coach geselecteerd ? Door wie wordt de coach betaald ?

Mevrouw Lieve Van Steenberg : De coaches worden geselecteerd door VMG. We hebben met hen kennis gemaakt op een kennismakingsvergadering in Sint-Niklaas. Zo zijn we aan onze coaches geraakt.

De betaling van onze coaches gebeurt door Onze Nieuwe Toekomst, daar zij zich ook moeten verplaatsen om er te geraken. Ze zijn heel belangrijk voor ons. Het zijn goede coaches en we hopen zelfs dat zij ons zullen blijven steunen voor onze beweging. We zijn wel content dat we de kans krijgen om veel te mogen doen en ook om iets voor te bereiden voor de vergaderingen, maar toch heb je nog altijd hulp nodig. Je moet een beroep kunnen doen op de coaches. We zijn er trots op dat ze er zijn. De coach is belangrijk omdat ze helpt de vergaderingen te leiden. De coach helpt ons ook wanneer sommige sprekers te rap spreken zodat we niet kunnen volgen.

Mevrouw Kathy Van Der Veken, coach Onze Nieuwe Toekomst : Als studente heb ik het groeiproces van de organisatie meegemaakt. Beetje bij beetje werd ik meer betrokken bij de voorbereidingen. Ik heb er duidelijk op gewezen dat ik bereid ben om op te stappen als men vindt dat ik niet meer voldoe.

De heer Bart Vandendriessche : Zou u in de toekomst als assistente van verschillende mentaal gehandicapten kunnen functioneren ?

Mevrouw Kathy Van Der Veken : Een taak als assistente sluit inderdaad aan bij mijn huidige functie. We verlenen slechts een ondersteunende functie : we treden op als om onze hulp gevraagd wordt.

6.1. Uiteenzetting door de heer Pierre Breyne, algemeen directeur Dominiek Savio Instituut Gits, Verbond van Voorzieningen voor Jeugd- en Gehandicaptenzorg (VVJG)

De heer Pierre Breyne, namens het Verbond van Voorzieningen van Jeugd- en Gehandicaptenzorg (VVJG) en directeur van het Instituut Dominiek Savio in Gits : Het VVJG juicht ieder initiatief toe dat erop gericht is om een persoonlijk budget te verlenen aan bepaalde personen met een handicap. Het VVJG werkt dan ook actief mee aan alle experimenten terzake gezien het emancipatorisch belang, de mogelijkheid om beter zorg op maat te verlenen en de mogelijkheden voor een naadloze overgang van de ene naar de andere zorgvorm. Onze organisatie vindt echter dat het voorbarig is om nu reeds een definitieve regeling uit te werken. In Nederland werd 4 jaar geëxperimenteerd met 300 personen. In Vlaanderen is het experiment nog maar 1 jaar aan de gang met nauwelijks 16 personen.

Het huidige experiment toont wel aan dat het nu voorziene budget het mogelijk maakt om de verwachte zorg te organiseren en dat de deelnemers een grote meerwaarde ervaren. Er blijven nog veel onduidelijkheden. Toch maakt het voorstel van decreet al een vrij restrictieve keuze. Dit geldt bijvoorbeeld voor de omschrijving van de persoonlijke assistent. Volgens de huidige omschrijving is het uitgesloten dat de budgetgebruiker zorg koopt in een instelling. In de toelichting bij artikel 58quater stelt de indiener dat wie zwaardere zorg nodig heeft en geen beroep kan doen op mantelzorg, het best een beroep kan doen op hulp uit een instelling. Zwaardere hulp kan zijn : iemand die 's nachts om de drie uur moet omgedraaid worden in bed. Met de huidige arbeidswetgeving is dit met het persoonlijk assistentiebudget (PAB) niet betaalbaar. Ook de eventuele uitsluiting van Diensten voor Gezins- en Bejaardenhulp moet opnieuw worden bekeken. Misschien zou het beter zijn dat toch van deze diensten kan worden gebruik gemaakt. Ook de uitsluiting van begeleiding in werk- en onderwijsituaties moet worden geëvalueerd. De ondersteuning die momenteel worden voorzien hebben andere doelstellingen. Bovendien moet er nog heel wat denkwerk gebeuren inzake de statuten. De huidige arbeidswetgeving is niet aangepast. Ook de bewijsvoering van de kosten dient te worden aangepakt : er zou kunnen worden gewerkt met forfaitaire bedragen.

De experimentele fase moet worden uitgebreid en voortgezet. Ten eerste is een uitbreiding binnen de doelgroep noodzakelijk. Slechts een beperkt aantal personen uit een instelling kreeg de kans aan het experiment deel te nemen. De resultaten van de tussentijdse evaluatie vertonen geregeld een afwijking van een paar personen. Er kunnen geen significante gevolgtrekkingen uit worden gemaakt. Ten tweede is een uitbreiding naar andere doelgroepen noodzakelijk : met name naar de sensorieel en de mentaal gehandicapten. Voor mentaal gehandicapten is een afzonderlijke stuurgroep aangewezen. Het voorstel van de heer Swennen sluit echter de doelgroep van de mentaal gehandicapten uit. Het zou beter zijn om te wachten tot een globaal decreet kan worden uitgewerkt. De mentaal gehandicapten bij het initiatief betrekken kan de vraag opentrekken naar een ruimer persoonsgebonden budget als alternatief voor de betaling van de zorg.

Aan het experiment werd met externe middelen een zestiende deelnemer toegevoegd met assistentie van werknemers uit een beschutte werkplaats in het kader van de wet van 24 juli 1987 voor de terbeschikkingstelling van werknemers. Dit initiatief heeft heel wat voordelen : er wordt werkgelegenheid gecreëerd voor personen met een handicap, de administratie voor de budgethouders wordt beperkt en de personeelskost voor de budgethouders ligt lager.

6.2. Bespreking

De heer Guy Swennen : U eindigt uw tekst met een verwijzing naar de mentaal gehandicapten. U ziet een ruimer persoonsgebonden budget als alternatief voor de betaling van de zorg. Wat bedoelt u precies met zorg ? Het verblijf in een instelling of de betaling van die instelling ?

De heer Pierre Breyne : Voor mij is een persoonsgebonden budget, een budget dat iedereen krijgt en vrij kan besteden. We moeten dit uitproberen omdat het een kans is op zorg op maat. Maar dit moet behandeld worden in een ruimer debat.

Mevrouw Patricia Ceysens : Is het instituut waar u werkt, een instituut voor volwassenen ?

De heer Pierre Breyne : Voor kinderen, jongeren en volwassenen en voor huisvesting, tewerkstelling en onderwijs.

Mevrouw Patricia Ceysens : Zou u het persoonsgebonden budget uitbreiden naar kinderen ?

De heer Pierre Breyne : Het persoonsgebonden budget kan ook voor minderjarigen.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Verschillende instellingen hebben zich kandidaat gesteld. Waarom werden ze niet geselecteerd ?

De heer Pierre Breyne : Bij de kandidatuurstelling voor het experiment was de selectieprocedure nog niet bepaald. Alleen wist men dat slechts één persoon per instelling in aanmerking kon genomen worden. Daardoor heeft men binnen de instellingen zelf reeds een zekere voorselectie doorgevoerd en het aantal kandidaten beperkt.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Wat moeten we dan veranderen opdat zij die het willen, ook zouden kunnen ?

De heer Pierre Breyne : Mijn opmerking slaat op de selectieprocedure. Er waren immers genoeg kandidaten.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Zowel alleenstaanden als mensen uit de mantelzorg ?

De heer Pierre Breyne : De meeste kandidaten waren alleenstaanden. Zij moesten van nul af herbeginnen.

Mevrouw Lia Hermans : Mensen hadden schrik omwille van de onoverzichtelijkheid. Het zou allemaal veel eenvoudiger moeten.

Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, voorzitter : Men kan niet zomaar voor de sport of voor de wetenschap zoeken of dit een alternatief vormt. Aan welke voorwaarden moet worden voldaan vooraleer men de stap in het onbekende zet ?

Professor Jef Breda : Een termijn van één jaar is ondoenbaar. Daarnaast moeten de deelnemers de garantie hebben dat ze nog terug kunnen. We moeten zorgen voor een zorg-coach, die de kandidaten begeleidt.

Ik denk niet dat dit nefast zal zijn voor de informele mantelzorg. Volgens mij kan er een nieuwe mantelzorg ontstaan.

De heer Bart Vandendriessche : Waarom werd een zestiende man aan het experiment toegevoegd ?

De heer Pierre Breyne : Het is een experiment met mensen uit een beschutte werkplaats als opwaardering voor hun job. Het experiment lukt.
